

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 26 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 33—35 och första lagutskottets utlåtanden nr 37—42.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av väckt motion om ändrade avlöningsbestämmelser för militära befattningshavare på övergångsstat.

Om lönesänkning för militära befattningshavare på övergångsstat.

I en inom andra kammaren av herr *E. Andersson* i Stockholm m. fl. väckt motion (nr 146) hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att lön till militärer på övergångsstat skulle utgå endast med belopp, som i avlöningsreglementet vore fastställt för A-ort, samt att intet dyrtidstillägg skulle utgå på dessa löner.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att herr Anderssons i Stockholm m. fl. förevarande motion (II: 146) icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Nerman**: Jag ber att på grund av motionens motivering få yrka bifall till motionen.

Herr **Widell**: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av väckta motioner om avslag å under fjärde huvudtiteln åskade anslag m. m.

Om avslag å fjärde huvudtiteln anslag.

Uti en inom andra kammaren av herr *E. Andersson* i Stockholm m. fl. väckt motion (nr 99) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta,

1) att avslå under fjärde huvudtiteln åskade anslag till militärväsendet, 101,696,000 kronor;

2) att överskottet av de medel, som i budgetplanen beräknats för fjärde huvudtiteln, varom årets riksdag hade att besluta, sedan avlöningar till försvars-

Om avslag å fjärde huvudtitelns anslag. (Forts.)
verkens arbetare avräknats, skulle disponeras till hjälpåtgärder för de arbetslösa enligt grunder, som av riksdagen i annat sammanhang beslutades.

Vidare hade uti en inom andra kammaren av herrar *J. H. Brädefors* och *H. Hagberg* i Luleå väckt motion (nr 128) hemställt, att riksdagen måtte besluta att avslå alla anslag till fjärde huvudtiteln samt att de för militärväsendet äskade anslagen skulle användas till omedelbar vinterhjälp åt de arbetslösa, utgående med 50 kronor till varje arbetslös, ekonomiska anslag till utarmade jordbrukare och kontantunderstöd utöver engångshjälpen åt arbetslösa.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»De i ovannämnda motioner gjorda yrkanden får utskottet avstyrka.

Utskottet hemställer, att herr Anderssons i Stockholm m. fl. samt herrar Brädefors' och Hagbergs i Luleå förevarande motioner (II: 99 och II: 128) icke må av riksdagen bifallas.»

Herr **Nerman**: Den politiska riktning, som jag är ombud för här i kammaren, är inte pacifistisk, är inte mot att man försvarar sig med maktmedel. Om de produktiva folkelementen behöva militära medel mot frihetsfiender inom och utom landet och våga försvara vad som existerar av demokrati och frihet och ytterligare utbygga det, då äro vi kommunister livligt med. Men för närvarande leva vi i en kapitalistisk stat, där de militära maktmedlen också äro avsedda för att försvara ett privilegierat fåtals makt och en antikverad hushållning, d. v. s. mobiliseras mot de fattigas missnöje, när detta missnöje blir aktivt. I ett sådant samhälle kunna revolutionära socialister inte vara med om att bevilja militära anslag. Jag skall bara be att få göra ett citat, men ett mycket gott citat av herr Ivar Vennerström, som år 1921 vid behandlingen av anslagen under fjärde huvudtiteln yttrade:

»Vid Västernorrlands regemente vidtogos vid ett visst tillfälle, såsom herrarna torde hava sig bekant, formliga mobiliseringsåtgärder, och det lades i dagen från de militära myndigheternas sida en sådan brinnande iver, att man kanske aldrig någonsin tillförne skådat maken. I detta fall gällde det icke att resa ett värn utåt, utan här gällde det att taga militära vapen till hjälp åt svenska arbetsgivare i deras kamp för sänkta löner åt Sveriges arbetare. Under sådana förhållanden ber jag få säga, att det, från den principiella ståndpunkt, vi intaga, icke kan vara tal om att med ett enda öre bidra till att understödja en institution, som skulle kunna användas av vissa grupper av landets medborgare mot andra medborgare.»

Herr talman! För att slippa taga upp tiden med yrkanden i detalj under nästa punkt på dagordningen tillåter jag mig för att få denna principiella inställning bokförd redan nu att yrka bifall till motionen nr 99 i andra kammaren.

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! Denna motion tillhör egentligen den grupp, som bör förbigås med tystnad, men å andra sidan kan det icke vara ur vägen att ägna den några minuters intresse. Jag tror nämligen, att denna motion tillhör dem, som motionärerna med ängslan hoppas att riksdagen skall avslå.

Vad innehåller nu denna motion? Under föregående år har den upprepade gånger väckts av det kommunistiska partiet, och den har avsett att få bort varje anslag på fjärde huvudtiteln. Som herrarna veta, är jag ju vän av så låga anslag som möjligt, men det får ju ändå vara litet reson i den ställning, man tager till den del, som är absolut nödvändig och som icke riksdagen kan komma ifrån med mindre än att man förändrar värnpliktslagen. Men om nu

Om avslag å fjärde huvudtitelns anslag. (Forts.)

denna motion, väckt av det kommunistiska partiet, under föregående år hade blivit bifallen, vad hade då inträffat? Jo, då hade det egendomliga inträffat, att de värnpliktiga och en grupp av arbetare, de civilmilitära arbetarna, hade blivit utan bröd, utan lön, påyrkat av en man, som är förtroendeman för dem, försvarsverkens arbetare, nämligen herr Edoff Andersson! Man kan då inte säga, att förtroendemannen i fråga vill deras bästa, vars förtroende han äger. Bara detta är tillräckligt för att belysa andan och innebörden av en sådan motion. Den kan heller icke vara allvarligt menad. Den kan icke ha annan avsikt än att vederbörande motionärer vilja anses fruktansvärt radikala för väljarna. Men jag undrar verkligen vad väljarna skulle säga, om en sådan motion bifölles. Landets medborgare ha ju enligt landets värnpliktslag skyldighet att skicka sina söner till regementena och låta dem vara vid dem under viss tid. De måste givetvis ha både föda, kläder och skodon, och därtill även ha någonting att ligga i. Men om alla anslag avsloges på fjärde huvudtiteln, skulle det ju endast ha till följd, att de finge försaka allt detta under den tid de hade skyldighet att vara i tjänstgöring enligt värnpliktslagen.

Vad innehåller då motionen i år? Jo, den innehåller ungefär detsamma, men för att man skall slippa råka ut för det obehag, man tidigare råkat ut för, har man yrkat på att regeringen skulle träda i förbindelse med arbetarna för underhandling om det understöd och de löner, som kunde vara nödiga för deras existens, därest riksdagen avslög alla anslag på fjärde huvudtiteln. Det är således en liten förbättring från föregående år, verkställd med anledning av all den kritik, som framkommit mot motionen i den anda, som jag nyss har belyst, nämligen att man måste, så länge man har värnpliktslagen, ha möjlighet att också kunna försörja det folk, som är ställt under försvarets fanor. Men till de värnpliktiga, som eventuellt kunna tänkas bli inkallade, finns det fortfarande intet, därest motionen i fråga skulle bli antagen. Herr talman! Det anförda är alldeles tillräckligt för att belysa halten av motionen. Man kan ge motioner många olika namn. Man kan säga, och det säges i kam-maren ibland, att det är en okynnesmotion, en motion, väckt utan allt förnuft, och man kan tala om att det är en motion, som går i det ekonomiska vanvet-tets tecken m. m. Det finns således åtskilliga namn att välja på, då man skall karakterisera en dylik motion. Jag vill emellertid ej ge mig in härpå, men jag har redan sagt, att så länge värnpliktslagen existerar, måste vi bevilja anslag på fjärde huvudtiteln. Detta är alldeles tillräckligt. Vill man icke det, får man taga bort värnpliktslagen eller förändra den. Kunna vi på den punkten mötas i fråga om jämkningar och reduceringar, gående i spar-samhetens anda, så har jag alltid ett gott öra härför.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till motionen II: 99; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 4, angående regleringen för budgetåret 1933/1934 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—10.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Punkterna 12—18.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 19.

*Anslag till
det frivilliga
skytte-
väsendet.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen medgiva dels att av kronans äldre ammunitionspartier finge till de frivilliga skytteföreningarna under budgetåret 1933/1934 försäljas högst 2,300,000 skarpa patroner m/94 till ett pris av 5 öre för patron, inklusive hylsa, dels ock att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, finge från förefintliga reservationer under extra anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under år 1933 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma år vore eller kunde vara bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

I två likalydande motioner, väckta den ena av herr *G. Bodin* m. fl. inom första kammaren (nr 164) och den andra av herr *B. Holmgren* m. fl. inom andra kammaren (nr 136), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att för det frivilliga skytteväsendets befrämjande skulle för budgetåret 1933/1934 upptagas ett anslag under fjärde huvudtiteln å 280,875 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten yttrat:

»Utskottet vill erinra, att granskningsnämnden föreslagit, att anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande borde för nästkommande budgetår uppföras med 82,900 kronor. Utskottet har ansett sig böra ansluta sig till nämndens förslag, då härigenom den egentliga skytteorganisationen skulle kunna upprätthållas och de viktigaste förvaltningsuppgifterna hjälpligt skötas. Med den ståndpunkt, utskottet således intager beträffande anslagsbeloppets storlek, följer, att utskottet avstyrker de i ämnet väckta motionerna, i vad de avse anvisande av högre belopp.

Kungl. Maj:ts förslag beträffande dyrtidstillägg åt viss hos skytteförbundens överstyrelse anställd personal ävensom försäljning till de frivilliga skytteföreningarna av skarpa patroner m/94 anser utskottet sig böra tillstyrka.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må

I) i anledning av de utav herr *G. Bodin* m. fl. och herr *B. Holmgren* m. fl. väckta motionerna (I: 164 och II: 136) till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1933/1934 anvisa ett extra reservationsanslag av 82,900 kronor,

II) i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgiva,

a) att av kronans äldre ammunitionspartier må till de frivilliga skytteför-

Anslag till det frivilliga skytteväsendet. (Forts.)

eningarna under budgetåret 1933/1934 försäljas högst 2,300,000 skarpa patroner m/94 till ett pris av 5 öre för patron, inklusive hylsa,

b) att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, må från förefintliga reservationer under extra anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under år 1933 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma år äro eller kunna varda bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.»

Reservation hade anförts av herrar *Lindblad, Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Walles, Bergström, Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Ward* och *Högström*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag. Härav följer, att utskottet avstyrker de i ärendet väckta motionerna.

Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må

I) avslå de av herr G. Bodin m. fl. och herr B. Holmgren m. fl. väckta motionerna I: 164 och II: 136;

II) i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgiva,

a) att av kronans äldre ammunitionspartier må till de frivilliga skytteförningarna under budgetåret 1933/1934 försäljas högst 2,300,000 skarpa patroner m/94 till ett pris av 5 öre för patron, inklusive hylsa,

b) att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, må från förefintliga reservationer under extra anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under år 1933 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma år äro eller kunna varda bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.»

Herr **Nilsson, Johan**, i Malmö: Herr talman! På denna punkt har Kungl. Maj:t i år icke upptagit något anslag till skytterörelsen. Detta har uraktlåtits med hänsyn till det statsfinansiella läget. Oaktat svårigheterna i ekonomiskt avseende har emellertid högerpartiet framlagt en motion om ett anslag lika stort som i fjol, nämligen 280,000 kronor. Granskningsnämnden behandlade saken i fjol och kom till det resultat, att man borde taga upp 82,000 kronor för ändamålet. I statsutskottets första avdelning, där saken förbereddes, ha vi delat upp oss i två grupper, till en början jämnstarka, d. v. s. med tre ledamöter på vardera sidan. Den ena gruppen gick på rent avslag, nämligen att ingenting skulle för året beviljas, och den andra gruppen höll på granskningsnämndens förslag om 82,000 kronor. Det vill då säga, att den frisinnade representanten i utskottets första avdelning gjorde en gästroll på det alternativ, som vi stodo på från början, men efter överläggningar utanför statsutskottet har han kommit till det resultatet, att han skulle biträda yrkandet om 82,000 kronor. Riksdagen har redan gått igenom flera av de viktigaste huvudtitlarna och där kommit underfund med att man har gjort starka nedskärningar på mycket viktiga anslag både på den sociala och den kulturella huvudtiteln. På en hel del områden, där man tidigare ansett sig böra anslå medel för studier och stipendier, har man med hänsyn till det statsfinansiella läget indragit anslagen. Det är klart, att man med tanke härfpå ställer sig betänksam till ett anslag åt skytterörelsen. Jag tror, att dessa 82,000 kronor, som det nu är fråga om, kunna användas för andra nyttigare ändamål i en tid av nöd och svårigheter för landet. Jag tror också, att skytterörelsens leda-

Anslag till det frivilliga skytteväsendet. (Forts.)

möter icke skulle ha något emot, intresserade, som vi få hoppas att de äro för skytterörelsen, att själva betala detta lilla nöje, som ligger i att gå och avlossa ett visst antal skott årligen. Jag säger nöje, ty för många är det tvivelsutan ett nöje och kanske inte minst för dem som äro överåriga, men ändå årligen avlossa ett bestämt antal skott.

Ja, herr talman, vi ha dryftat denna sak så ofta, att jag skall åtminstone från början ej söka ge anledning till någon längre och vidlyftigare debatt. Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr **Widell**: Herr talman! Icke heller jag skall hålla något längre anförande i denna fråga, som har debatterats under en så lång följd av riksdagar, därvid säkerligen allt är sagt, som överhuvud kan sägas. Jag skall därför endast tala om den föreliggande frågan i förhållande till årets budget och vad Kungl. Maj:ts förslag nu särskilt innebär.

Den föregående ärade talaren erinrade om de starka nedskärningar, som måst göras på åtskilliga huvudtitlar, och det är alldeles riktigt, att så skett. Men jag vill här erinra om att på ingen huvudtitel ha nedskärningarna tillnärmelsevis varit så starka som på fjärde huvudtiteln. Där har sannerligen tagits så mycket som tagas kan. Nu har Kungl. Maj:t här på fjärde huvudtiteln strukit varje anslag till den frivilliga skytterörelsen. Det är en åtgärd, som jag för min del måste finna icke bara beklaglig utan ock mycket egendomlig, därför att samtidigt som Kungl. Maj:t har föreslagit, att något anslag icke skall tagas upp på huvudtiteln, har Kungl. Maj:t hemställt om att av statsmedel skall utgå dyrtidstillägg till tjänstemän, till vilkas avlönande staten ej vidare kommer att bidraga. Något sådant fall har jag mig icke bekant förut, och det förefaller verkligen ganska egendomligt till sina konsekvenser.

Nu har den föregående talaren sagt, att den frivilliga skytterörelsen får väl såväl som många andra enskilda rörelser anlita den enskilda offervilligheten för sin existens. Ja, det är alldeles givet. Så kommer skytterörelsen att göra under de bekymmersamma år, som vi nu genomleva. Jag är övertygad, att i varje fall flertalet skytteföreningar i landet fortfarande komma att existera tack vare enskildas offervilja. Men vad det här gäller, såsom nu statsutskottets förslag föreligger, det är icke anslag till dessa skytteföreningar, som nödgas sörja för sig själva, utan det är anslag till den centrala ledningen och kontrollen. Det har vid föregående debatter här i kammaren och i andra kammaren framförts anmärkningar mot skytterörelsen. Det har ej skett nu, dess bättre. Jag tror, att dessa anmärkningar i stort sett varit oberättigade, men för dem som ansett anmärkningarna vara mer eller mindre befogade, är det väl en egendomlig åtgärd att stryka anslaget till kontroll över skytterörelsen, ty det är just vad det skulle innebära. För statsutskottets majoritet har det tett sig som absolut nödvändigt att uppehålla den centrala ledningen och kontrollen över skytterörelsen och att bevilja det härför erforderliga anslaget, som, såsom den föregående talaren erinrat, av granskningsnämnden beräknades till 82,900 kronor. Detta anslag måste anses absolut nödvändigt, om skytteföreningarna överhuvud skola fortsätta att existera. För min del måste jag livligt beklaga, att det icke varit möjligt för statsutskottet att tillstyrka ett högre anslag än som nu skett, och jag vill uttrycka den förhoppningen, att det ej måtte dröja länge, innan utskottet och riksdagen kan se sig i stånd att bevilja avsevärt större belopp än det nu föreslagna.

Jag yrkar emellertid bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Kvarnzelius* och herr *Johansson, Johan Bernhard*.

Anslag till det frivilliga skytteväsendet. (Forts.)

Herr Lindström: Herr talman! Jag har en stark känsla av att man överdriver den frivilliga skytterörelsens betydelse för vårt försvarsväsen på de håll, där man varmt klär skott för denna rörelse. Jag har den uppfattningen, att den mekaniserade militarismen i våra dagar kräver helt andra medel än sådana, som den frivilliga skytterörelsen kan ställa till förfogande, när det gäller försvaret av ett land. Men ändå kan jag för min del inte dölja, att jag har andra synpunkter på denna sak än flertalet av mina partivänner.

Det är ju alldeles riktigt, att skytterörelsen i mycket hög grad är en ren sportrörelse, men den är också uttryck för en försvarsvilja, som jag från mina positivt försvarsvänliga ståndpunkter sätter värde på. Det är dessutom en folkrörelse med demokratiska traditioner. Dess anor kunna sökas i en revolutionärt-patriotisk romantik, mot vilken den föregående ärade talaren — det är jag övertygad om — skulle känna sig ganska kyligt stämd, ifall han konfronterades med den.

Ännu i dessa dagar omfattas skytterörelsen av människor ur alla samhällsklasser i vårt land, därav icke så få industriarbetare. Det finnes medlemmar i det socialdemokratiska partiet, som deltaga i den frivilliga skytterörelsen. Staten stöder andra folkrörelser. Det är en garanti för dessa rörelsers sundhet. Vad betyder det inte för idrottsrörelsens sundhet, att kamrarna för varje år närgånget granska densamma, när dess anslagsfrågor äro på tal? Jag är övertygad om att denna granskning mycket starkt bidrager till att bibehålla och utveckla idrottsrörelsens sundhet. Det ligger med andra ord en värdefull samhällskontroll över frivilliga folkrörelser i detta, och jag anser, att skytterörelsen kanske mer än alla andra rörelser bör vara föremål för en dylik möjlighet till offentlig samhällelig kontroll.

Jag har tidigare under den tid jag suttit i kammaren röstat mot skytteanslaget. Detta har huvudsakligen berott på att jag tyckt, att de då beviljade beloppen varit för höga och att denna speciella folkrörelse gynnats litet för mycket i jämförelse med andra folkrörelser. Nu har emellertid utskottet i år i sitt förslag prutat ned anslaget, därvid följande granskningsnämnden, till ett belopp, som jag tycker kan anses ganska rimligt, ett belopp, som är avsett att upprätthålla den egentliga organisationen och de viktigaste förvaltningsuppgifterna.

När jag här lägger i dagen denna uppfattning, beträder jag ingalunda någon ny väg inom den rörelse jag tillhör. Jag har för övrigt själv på socialdemokratiska kongresser tidigare slagits för denna uppfattning. Det betyder nu inte så mycket. Vida väsentligare i sammanhanget är, att rörelsens bortgångna ledare — Branting och Thorsson — vid upprepade tillfällen givit tillkänna en positiv ståndpunkt i dessa frågor. Vid 1911 års partikongress reserverade sig Branting och Thorsson tillsammans med vår vän herr A. C. Lindblad i Göteborg för en uppfattning, som liknade min. Vid partikongressen 1914 gjorde Branting, Thorsson och flera andra partimedlemmar detsamma, och bl. a. vid riksdagarna 1915 och 1916 röstade Hjalmar Branting och andra socialdemokrater för skytteanslaget.

Jag anser också, att man bör se denna fråga mot bakgrunden av dagens speciella läge, som i vissa avseenden är ömtåligare än det varit på länge. Särskilt ömtåligt är det för demokratien i våra samhällen. Jag skulle i detta läge tycka, att det vore förmånligt för en fredlig samhällsutveckling, om det existerade en litet mera demokratisk fördelning av maktresurserna i samhället, och jag tror, att här finnes en väg mot ett sådant syfte. Den ensidiga beväpningen har sina stora faror. Det visar utvecklingen i andra länder. Jag hör inte till dem, som anse — jag värjer mig bestämt mot varje skynt av en sådan tanke — att vi i vårt land skola beväpna klasserna mot varandra. Vad jag

Anslag till det frivilliga skytteväsendet. (Forts.)

önskar är en så fullständig pacificering som möjligt av förhållandet mellan de olika intressegrupperna och klasserna i samhället. Men innan vi uppnått en sådan pacificering tror jag det vore fördelaktigt, om vi i högre grad än för närvarande kunde räkna med en krafternas balans, och jag skulle därför med tillfredsställelse se, att den frivilliga skytterörelsen bleve mera demokratisk i den bemärkelsen, att den rönt anslutning från det verkliga småfolket i Sveriges land.

Man försöker nu från visst håll driva en politisk agitation, som är påverkad och går i kölvattnet av de händelser, som tilldraga sig ute i Europa. För att stödja denna agitation och göra den mera verkningsfull begagnar man den gamla metoden att draga fram försvarsfrågan, att ställa den i centrum, för att jaga upp människor, som äro ömtåliga på den punkten, mot framför allt demokrati- och arbetarklassen. Jag har, herr talman, känt behov av att i detta sammanhang för min egen personliga del inlägga en protest mot dylika metoder, mot ett dylikt tillvägagångssätt. Jag tror inte, att frågan är precis så enkel som den i denna agitation framställs. Det är ett helt komplex av problem, av känslor och intressekontroverser, som inte blottlägges så enkelt som man vill göra på det håll, som jag åsyftar. I varje fall existerar det inte en sådan där ensidigt försvarsfientlig inriktning inom arbetarklassen, som man låter påskina. Jag tror, att man i viss mån kan instämna med herr Nerman i hans anförande här för en stund sedan, när han sade, att om samhället omdanades i en riktning, så att folket finge mera andel i detsamma, skulle försvarsviljan bli mera utpräglad hos alla samhällsklasser. Jag ser den frågan på det sättet, att i den värld, som vi nu leva i, där demokrati- på olika punkter blir omkullriven av våldets, brutalitetens och inhumanitetens makter, är demokrati- i de stater, där den ännu finnes kvar, av så stort värde, att man bör kunna offra något för att stärka och försvara densamma. Även den tanken, herr talman, har jag velat lägga in i vad jag här sagt, och med detta har jag till sist velat tillkännagiva, att jag för min del — jag talar naturligtvis uteslutande för min personliga räkning — kommer at rösta med utskottsförslaget i denna fråga.

I detta anförande instämde herr *Örne*.

Herr **Pauli**: Herr talman! Det anförande, som just har hållits av min ärade partivän och partiets tillförordnade sekreterare, kommer helt säkert att på många håll väcka förvåning, på många håll kanske även tillfredsställelse. Det finnes också en del i herr Lindströms anförande, som jag kan instämna i. Särskilt gäller detta vad han på slutet sade om vikten av att det i dessa tider, då det demokratiska samhällsskicket i så många länder har kullkastats av våldets makter och då det i de länder, där det fortfarande lever kvar, på sina håll synes hotat, finnes skäl att göra allt som lämpligen göras kan för att slå vakt omkring detsamma. Meningsskiljaktigheten mellan honom och mig ligger emellertid just i frågan om vad som *lämpligen* kan göras. Jag kan nämligen inte alls dela hans uppfattning, att ett bibehållande av detta anslag till den frivilliga skytterörelsen här i landet skulle vara något direkt stöd åt den svenska demokrati- . Han hänvisade i vackra och väl valda ordalag till de romantiskt revolutionära och demokratiska traditioner, som denna skytterörelse har. Dessa traditioner vill jag visst inte förneka. Men, mina herrar, vi leva inte nu på August Blanchés tid, utan i helt andra tider. Herr Lindström erinrade också om att ledande män inom vårt parti, bl. a. Hjalmar Branting, på sin tid intagit en liknande ståndpunkt. Jag vill även i det fallet hänvisa till att tiderna och förhållandena sedan dess ha ändrats, och att den partikongress, som senast be-

Anslag till det frivilliga skytteväsendet. (Forts.)

handlade frågan, var så gott som fullständigt enig om att vi här inte ha någon-
ting, som förtjänar den socialdemokratiska arbetarrörelsens understöd.

Vad saken gäller, är i första hand, huruvida svenska staten i nuvarande ögon-
blick, då det är ont om pengar och man måste hålla hårt om statens pung vid
varje utgift, verkligen skall anse, att den rörelse det här är fråga om rent
praktiskt och effektivt utgör ett så betydelsefullt tillskott till den svenska för-
svarskraften, att den förtjänar att få detta understöd. Det är denna rent prak-
tiska synpunkt, som man i samband med fjärde huvudtiteln har att lägga på
saken. Sedan komma härtill en hel del andra synpunkter.

En föregående ärad talare, herr Johan Nilsson i Malmö, har framhållit, att
skytterörelsen ingalunda kan betraktas som något viktigt tillskott till vår
försvarskraft. Jag skall inte här gå närmare in på den rent militärtekniska
diskussion, som rör betydelsen av den enskilda skarpskyttens roll i det mo-
derna kriget, utan nöjer mig med att fastslå, att denna betydelse onekligen är
ganska ringa. Och det kan inte heller förnekas — det medgav även herr Rickard
Lindström — att den frivilliga skytterörelsen i mycket stor utsträckning vä-
sentligen har karaktären av en folklig sport- och rekreationsrörelse. Det där
tror jag är en karakteristik som det är av vikt att uppehålla sig vid. Jag vill
erinra om att vi nyligen här i kammaren och i medkammaren ha avgjort frågan
om det allmänna anslag, som svenska staten ger åt idrotts- och gymnastikrö-
relserna gemensamt. Detta anslag stannade, som herrarna minnas, vid den
gemensamma voteringen för några dagar sedan på 80,000 kronor. Jag vill då
verkligen sätta i fråga, huruvida den rörelse, som det här gäller, kan ur idrotts-
synpunkt på långa vägar anses ens likvärdig med den egentliga idrotts- och
gymnastikrörelsen och huruvida det ur den synpunkten kan anses skäligt, att
åt skytterörelsen ge ett anslag, som, även med den nu nedprutade summan, blir
större än anslaget åt idrott och gymnastik.

Det var ju emellertid inte dessa i egentlig mening praktiska synpunkter, som
den siste ärade talaren huvudsakligen uppehöll sig vid. Han gick i stället in
på mera vittutseende resonemang om demokratins ställning i den moderna staten
och demokratins ställning till folkbeväpningen. Jag kan nu inte alls tillägna
mig den uppfattningen, att vi här i Sverige skulle göra den svenska demokratin
någon tjänst genom att räcka ens ett lillfinger åt tanken på en individuell be-
väpning av ena eller andra slaget. Jag intager den alldeles motsatta stånd-
punkten. Jag tror, att så länge vi kunna hålla den politiska atmosfären här i
landet kemiskt fri, så långt det är möjligt, från varje tanke på att den enskilde
medborgaren skall göra en politisk insats med vapen i hand — så länge tror
jag att vi göra det demokratiska samhällsskicket och den demokratiska sam-
hällsandan den största tjänsten. Jag har mycket svårt att förstå detta resone-
mang, att man genom att söka få större anslutning även från den svenska ar-
betarrörelsen till den frivilliga skytterörelsens kadrer skulle ge demokratin
ett stöd. Mig synes det snarare, som om man däri skulle inlägga ett visst med-
givande åt tanken på, att vi i framtiden kanske få motse situationer, där ett
sådant ingripande av enskilda beväpnade personer skulle krävas. Vad detta
skulle innebära, behöver jag inte utveckla. Ja, jag vet ju, att en sådan tanke
är herr Lindström fullkomligt främmande, men jag vill fästa hans uppmärk-
samhet på, att hans resonemang öppnar en väg fram mot ett sådant skrämmande
och för demokratin och den inre freden hotfullt perspektiv.

Det är inte minst av detta skäl, herr talman, men även med åberopande av de
synpunkter, som från vårt partis sida tidigare framhållits i fråga om den rent
försvarstekniska betydelselösheten hos skytterörelsen, som jag ber att få an-
sluta mig till den ståndpunkt, som överensstämmer med Kungl. Maj:ts, och
som alltså innebär, att intet anslag beviljas åt denna rörelse.

Anslag till det frivilliga skytteväsendet. (Forts.)

Herr **Holmgren**: Herr talman! Som jag haft tillfälle att redan tidigare vid denna riksdag uttala, finner jag de nuvarande tiderna vara så allvarliga, att man inte har rättighet att tänka på någon minskning i vår försvarskraft. Då jag emellertid inte kunnat övertyga mig om att den frivilliga skytterörelsen har någon reell betydelse för landets försvar, kommer jag för min del att rösta mot anslag nu, liksom jag gjort förut.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4 punkten 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Nilsson, Johan*, i Malmö begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 47.

Punkterna 20—42.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 43 och 44.

Lades till handlingarna.

Punkten 45.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 46.

Lades till handlingarna.

Punkterna 47—50.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 51.

Lades till handlingarna.

Punkterna 52—73.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 74—76.

Lades till handlingarna.

Punkterna 77 och 78.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 79.

Lades till handlingarna.

Punkterna 80—82.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 83.

Lades till handlingarna.

Punkterna 84—91.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 92.

Lades till handlingarna.

Punkterna 93—95.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 96.

Lades till handlingarna.

Punkten 97.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 98.

Lades till handlingarna.

Punkterna 99—103.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 104.

Lades till handlingarna.

Punkten 105.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 106.

Lades till handlingarna.

Punkterna 107—109.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 18, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av vissa ärenden.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannauppsdrag.

Kungl. Maj:t hade den 4 mars 1932 på föredragning och hemställan av dåvarande chefen för socialdepartementet, statsrådet Sam Larsson, beviljat viss statlig befattningshavare tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannauppsdrag från och med den 7 mars 1932 intill då pågående riksdags slut, med »rätt» för vederbörande, att i de fall, då omständigheterna därtill föranledde, handläggas på vederbörande befattningshavares prövning ankommande ärenden samt med »skyldighet — — — att, därest tidigare än riksdagens avslutande dess ständiga arbete upphörde, omedelbart därefter inträda i tjänstgöring».

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten anført bland annat följande:

»I § 4 riksdagsordningen stadgas: 'Ej må någon riksdagsman förmenas att sin riksdagsmannabefattning utöva; dock gäller under krigstid undantag härutinnan för militärpersoner, då de av Konungen i rikets tjänst beordras.'

Bestämmelsen, att riksdagsman icke får förmenas utöva sin riksdagsmannabefattning — från förhållandena i krigstid kan här bortses — är icke tillkommen i den enskilde riksdagsmannens intresse utan i offentligt intresse. Stadgandet undanröjer de hinder, som i tjänstebefattning eljest skulle kunna anses föreligga för riksdagsmannauppsdrags fullgörande. Statlig befattningshavare behöver på grund av förevarande grundlagsbestämmelse icke vederbörandes tillstånd att emottaga valet till riksdagsman och kan icke vägras begärd tjänstledighet för den tid han själv anser nödig för att kunna behörigen utöva uppdraget som riksdagsman, Kungl. Maj:t eller vederbörande ämbetsmyndighet obetaget att för riksdagstiden å sin sida föreskriva tjänstledighet, där sådan finnes för förvaltningens ostörda fortgång nödig eller lämplig.

Tillstyrkandet av Kungl. Maj:ts förevarande beslut den 4 mars 1932 står därför icke i god överensstämmelse med grundlagens stadgande. Vederbörande riksdagsman ålägges genom beslutet skyldighet att inträda i tjänstgöring före riksdagens avslutning icke blott, såsom under världskriget, för de utomordentliga fall, då riksdagen utan att avslutas dock faktiskt icke

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannaupdrag.
(Forts.)

längre sammanträder, i trots av att det löpande riksdagsarbetet avslutats, utan även för de normala fall, då riksdagens åtskiljande följer omedelbart efter riksdagsarbetets slut. Men vid vilken tidpunkt före riksdagsavslutningen riksdagens »ständiga arbete» upphör och därmed skyldigheten uppstår att återinträda i tjänstgöring, är med hänsyn till den i det tillstyrkta beslutet begagnade terminologien tveksamt. Även om berörda tidpunkt skulle anses sammanfalla med tidpunkten för de sista gemensamma voteringarna kan denna tidpunkt icke erkännas såsom avgörande; ej ens statsregleringens godkännande utgör en för alla fall användbar tidsbestämning i detta avseende.

Då förevarande beslut, såsom redan påvisats, står i överensstämmelse med en tidigare i viss utsträckning tillämpad regel, bär föredragande departementschefen följaktligen endast formellt ansvaret för utformningen av beslutet i detta fall. Men då det synes utskottet angeläget, att den praxis, som följes av Kungl. Maj:t — och även av underlydande ämbetsmyndigheter — icke kommer på något sätt i strid med grundlag, har utskottet funnit sig böra därom göra anmärkning, vilket utskottet skolat för riksdagen anmäla.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade greve *Spens* samt herrar *Björkman*, *Gustafson* i Kasenberg, *Olsson* i Mora och *Petersson* i Broaryd ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärd icke vara av den beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! I punkt 2:o av konstitutionsutskottets memorial nr 18 angående granskning av de i statsrådet förda protokoll har utskottet funnit en min ämbetsåtgärd vara av beskaffenhet att böra jämlikt § 107 regeringsformen hos riksdagen anmälas.

Kungl. Maj:ts av konstitutionsutskottet klandrade beslut fattades den 4 mars 1932 på min föredragning och avsåg tjänstledighet för en ledamot av första kammaren. Ledigheten beviljades från och med den 7 mars 1932 intill riksdagens slut. Härtill var emellertid fogad, bland annat, en föreskrift om skyldighet för vederbörande »att, *därest* tidigare än riksdagens avslutande dess ständiga arbete upphör, omedelbart därefter inträda i tjänstgöring». Det är detta tillägg, som konstitutionsutskottet förklarar icke stå i god överensstämmelse med grundlagens stadgande i § 4 riksdagsordningen, där det heter: »Ej må någon riksdagsman förmenas att sin riksdagsmannabefattning utöva.»

Rörande tillkomsten av den formulering, som i liknande ärenden sedan sjutton år använts inom socialdepartementet, utan att det grundlagsvårdande utskottet tidigare upptäckt dess grundlagsstridighet, må utöver vad utskottet anfört meddelas följande.

Socialdepartementets praxis beträffande formuleringen av beslut om tjänstledighet för riksdagsarbete synes kunna härledas tillbaka till ett ärende angående tjänstledighet för landssekreteraren greve J. W. Spens, vilket avgjordes genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916 på föredragning av dåvarande civilministern, landshövding von Sydow. Konceptet utvisar, att föredragande kanslirådet i överensstämmelse med tidigare praxis endast föreskrevit rätt för Spens »att under tid, då han därtill ej är av riksdagsmannaupdraget hindrad, åter inträda i tjänstgöring» men att expeditionschefen tillagt föreskrift om skyldighet »att, *därest* på sätt under innevarande år varit fallet, tidigare än riksdagens avslutande dess ständiga arbete upphör, omedelbart därefter inträda i tjänstgöring». Av en anteckning å akten för nämnda

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannauppsdrag.
(Forts.)

dag synes framgå, att i statsrådsberedningen beslutats »skyldighet att återinträda under riksdagens förpuppning».

Under år 1916 var riksdagen förpuppade från den 15 juni till den 16 december, då riksdagen avslutades. Under förpuppningstiden voro kamrarna sammankallade vid särskilda tillfällen under september, oktober och november månader huvudsakligen för att taga del av anmälningar om riksdagsmäns frånfälle och förrättade val av nya riksdagsmän. Dessutom förekommo ärenden angående godkännande av inkomna avsägelser samt om val av deputerad.

Den ovan angivna formuleringen beträffande tjänstledighet för greve Spens förekom i Kungl. Maj:ts beslut den 30 december 1916, den 10 januari 1918 och den 31 december 1919. Av konceptet till beslut om ledighet för greve Spens den 31 december 1920 framgår, att frasen »på sätt under år 1919 varit fallet» blivit struken. I samtliga senare beslut om ledighet för riksdagsarbete har inom socialdepartementet använts samma formulering som den, vilken förekommer i det av konstitutionsutskottet klandrade beslutet den 4 mars 1932 om ledighet för yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren.

Av denna redogörelse, som jag måst göra något utförligare än ärendets vikt i och för sig betingar, torde otvetydigt framgå, att den av Kungl. Maj:t meddelade skyldigheten för vederbörande att återinträda i tjänst före riksdagens avslutning *uteslutande* hänför sig till möjligheten av riksdagsförpuppning.

Konstitutionsutskottet har därför utan tvivel misstolkat det klandrade beslutets innebörd, då utskottet ansett detsamma innebära skyldighet för vederbörande att träda i tjänstgöring före riksdagens avslutande »även för de normala fall, då riksdagens åtskiljande följer omedelbart efter riksdagsarbetets slut». Hade detta åsyftats, skulle givetvis ordet »därest» icke använts. Utskottets tolkning skulle vidare innebära hinder att använda den klandrade formuleringen *jämväl* för det fall, att riksdagen väntades bli förpuppade. Det egendomliga inträffar nu, att det just på våren 1932, som en följd av Kreugerkraschen m. m., icke ansågs uteslutet att 1932 års riksdag skulle behöva förpuppas.

Jag vill gärna medgiva, att utskottet givit anmärkningen en mild formulering, men denna mildhet har fått en mycket egendomlig stilisering, i det utskottet förklarar, att departementschefen endast formellt bär ansvaret för utformningen av beslutet i detta fall, eftersom beslutet står i överensstämmelse med en tidigare i viss utsträckning tillämplad regel. Skall detta betyda, att konstitutionsutskottet skiljer på reellt ansvar, vilket skall bäras allenast första gången ett beslut av viss innebörd fattas, och formellt ansvar, som drabbar den, vilken i ärende av viss art hemställer om Kungl. Maj:ts beslut med samma formulering, som tidigare använts?

Då jag icke kan finna annat än att konstitutionsutskottet uppenbarligen misstolkat den klandrade formuleringen, och då jag icke heller kan inse, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut står i strid med grundlag, har jag icke möjlighet medgiva, att jag genom mitt rådslag rörande fröken Hesselgrens tjänstledighet icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta eller icke med oväld, nit, skicklighet och drift mitt förtroendeämbete ötväat.

Konstitutionsutskottet har, såvitt jag kunnat finna, allenast två vägar för att utkräva konstitutionellt ansvar: att anställa åtal enligt § 106 regeringsformen eller att mot vederbörande statsrådsledamot göra anmälan enligt § 107 regeringsformen, varvid utskottet i senare fallet enligt ordalydelsen är skyldigt att mot angiven statsrådsledamot anmärka, att denne i sitt rådslag brustit på det sätt jag nyss citerat. Den form utskottet i mitt fall använt, nämligen att göra anmälan utan att utforma en personligt inriktad anmärkning, ja, i

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannauppsdrag.

(Forts.)

själva verket fritaga mig från ansvar, står uppenbarligen i mycket dålig överensstämmelse med grundlagens tydliga stadganden. Då en liknande anmälan, också i ett bagatellärende, gjordes vid 1923 års riksdag, har en statsrättsexpert förklarat detta förfarande enastående och samtidigt uttalat, att det knappast torde kunna förnekas, att tillvägagångssättet med anmälningar utan anmärkning icke står i överensstämmelse med grundlagens bud.

Är konstitutionsutskottet sin plikt likmätigt angeläget om att bevaka att den praxis, som följes av Kungl. Maj:t — som utskottet i detta utlåtande självt säger — icke kommer på något sätt i strid med grundlag, torde man med minst samma rätt kunna av det grundlagsvårdande utskottet fordra att dess *egna* åtgörandens grundlagsenlighet icke kan sättas i fråga. Om konstitutionsutskottets förevarande anmälan vågar jag — på samma sätt som den nuvarande statsministern gjorde i fråga om en analog anmälan år 1923 — göra det uttalandet, att utskottets anmälan innebär ett avsteg från grundlagens bud.

Herr Strömberg: Herr talman! Jag tror, att utskottet och dess majoritet, som här gått in för en anmärkning, mycket gärna äro med om att understryka, att herr Sam Larsson såsom föredragande departementschef, när ifrågasvarande rådslag gavs, haft goda skäl, ty han följde en praxis, som hade utvecklat sig i departementet. Men när herr Larsson nu gör gällande, att utskottet skulle ha gjort ett avsteg från grundlagens bud, då det framställt anmärkningen, och att det icke längre skulle vara en anmärkning enligt § 107, tror jag, att herr Larsson har orätt. Om man ser på själva ingressen före de tre punkterna, säger utskottet där: »varemot utskottet funnit följande ärenden vara av beskaffenhet att böra jämlikt § 107 regeringsformen hos riksdagen anmälas.» Därefter komma så de tre olika punkterna. Att utskottet sökt att i sin skrivelse undvika varje personlig udd, har berott på att vi ha ansett, att föredragande departementschefen haft stöd i gällande praxis. Men konstitutionsutskottet har alltid använt det tillvägagångssättet, att man sökt så att säga gradera anmärkningarna genom själva skrivsättet. Emellertid framställas ju alla anmärkningar enligt § 107 regeringsformen.

Herr Larsson förklarade, att ifrågasvarande formulering endast hade tillkommit med tanke på att riksdagen kunde förpuppas, och han tillade, att utskottet tydligen misstolkat beslutets ordalydelse. Jag vill icke medgiva, att utskottet har gjort sig skyldigt till en misstolkning, men man har i utskottet varit rädd för att en misstolkning skulle ske hos de underlydande myndigheter, som ha att tillämpa beslutet. Erfarenheten har också visat, att så redan blivit fallet, i det underlydande verk tolkat beslutet på det sättet, att så snart de gemensamma voteringarna äro slut, skall en statstjänsteman, som är riksdagsman, omedelbart träda i tjänstgöring. Då frågar utskottet sig: kan det vara riktigt att Kungl. Maj:t och underlydande myndigheter dekretera, att i vissa sammanträden får en riksdagsman deltaga men i andra icke, i behandlingen av statsregleringen får han icke deltaga och icke heller i riksdagens högtidliga avslutande — detta trots att det i § 4 riksdagsordningen så klart och tydligt säges, att ingen får förmena riksdagsman att sin riksdagsmannabefattning utöva?

Det är i stort sett dessa synpunkter, som ha gjort, att utskottet, fastän det visst erkänner, att frågan är ganska bagatellartad, dock ansett, att enär förfaringsättet icke står i överensstämmelse med grundlagens bud, en anmärkning bort göras, för att man skall vinna rättelse för framtiden. Jag vill tillägga, att i det fall från 1923, som herr Larsson här redan återopade, gjorde utskottet anmärkning mot föredraganden i försvarsdepartementet, trots att det beslut

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannaupdrag.
(Forts.)

det då gällde stod i full överensstämmelse med tidigare praxis inom departementet. Det nu ifrågavarande beslutet står endast i viss utsträckning i överensstämmelse med tidigare praxis, ty det har förekommit olika praxis. Det andra beslutet däremot stod som sagt i full överensstämmelse med gällande praxis, men konstitutionsutskottet fann också då, att man för att få rättelse för framtiden borde göra en anmärkning. Detta är de skäl, herr talman, som bestämt mig i konstitutionsutskottet att vara med om anmärkningen.

Herr Larsson gjorde nu gällande, att man förra året, när man fattade beslutet, gjorde det i känslan av att Kreugerkraschen eventuellt skulle komma att föranleda en förpuppning av riksdagen. Men det förefaller mig, som om det borde ha varit rätt svårt att kunna räkna med det redan den 4 mars, då som bekant skottet i Paris föll först den 12 mars. Kreugerkraschen hade således icke hunnit bli så aktuell för regeringen, att den då skulle ha kunnat förutse, att det av sådana hänsyn kunde vara nödvändigt att medtaga ifrågavarande bestämmelse.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka, att denna punkt lägges till handlingarna.

Herr **Björkman**: Den siste ärade talaren yttrade, att detta ärende är rätt bagatellartat, och jag vill för min del säga, att efter vad som nu förekommit är det ännu mera bagatellartat, än när det först kom på riksdagens bord. Föredragande departementschefen har ju nu förklarat, att det förekommit en missuppfattning från konstitutionsutskottets sida, i det han aldrig menat, att man skulle tolka detta beslut så, som konstitutionsutskottet har gjort och gent emot vilken tolkning reservanterna ha vänt sig.

Jag hade emellertid nu, när jag begärde ordet, tänkt, att jag skulle försvara förutvarande departementschefen gentemot utskottets tolkning eller misstolkning av beslutets innebörd, men även om beslutet, såsom det ju också lär ha uppfattats av vederbörande, avsett, att riksdagsledamoten skulle gå in i tjänst, sedan det ständiga arbetet hade slutat i riksdagen, skulle jag för min del vara fullt beredd att förklara, att ett sådant beslut av Kungl. Maj:t ägde sitt fulla berättigande. Jag skulle hänvisa till de fall av enahanda beskaffenhet, som förut ha förekommit under årens lopp och där man verkligen utsträckt tjänstledigheten icke till det formella avslutandet utan till det faktiska avslutandet av riksdagsarbetet. Om man förmått vederbörande att inträda i tjänstgöring, så fort det ständiga arbetet hade upphört, hade det givetvis varit i överensstämmelse med den känsla en befattningshavare har, att så fort det allvarliga arbetet är slut, bör han återgå i sin tjänst. I det fall det gällde skulle jag ha varit desto mera benägen att gå emot konstitutionsutskottets hållning, som ju vederbörande befattningshavare först den 7 mars kom ur tjänstgöring och det hade visat sig, att det under två månader hade varit möjligt att sköta både tjänsten och riksdagsmannaupdraget. Det är ju då helt naturligt, att det skall vara mycket mera möjligt för ifrågavarande befattningshavare att sedan det ständiga riksdagsarbetet upphört fullgöra både sin stora tjänst och sitt lilla riksdagsmannaupdrag. Jag har därför trott och nästan glatt mig åt att Kungl. Maj:t i detta fall gav klara direktiv, så att vid en tidpunkt, då andra medborgare med glädje vända åter till sitt arbete, även denna befattningshavare, vilken som jag visat under två månader kunnat sköta sin tjänst samtidigt med riksdagsmannaupdraget, också skulle ha stöd från regeringen i den åsikten, att detta är det rätta sättet att förena riksdagsmannaupdrag med tjänstemannaupdrag.

Vi ha här i kammaren helt nyligen behandlat en fråga, som rörde tjänstemäns

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannaupdrag.

(Forts.)

i allmänhet möjlighet att inneha riksdagsmannaupdrag. Man utgick från förtroendeämbetsmännen, och sedan talades det i betänkandet även om ämbetsmän i allmänhet. Det stod där, att det bör tillkomma regeringen att tillse, att det åt statsämbetsmän med säte i riksdagen icke bör anförtros offentliga uppdrag, som verka hindrande eller ofördelaktigt på deras ämbetsutövning. I det fallet förklarade riksdagen, att det är tacknämligt, att Kungl. Maj:t ser till det hela, och härvidlag har ju Kungl. Maj:t tillsett, att vederbörande så fort som möjligt kunde komma tillbaka till utövandet av sin tjänst. Vi se ju vid det ständiga arbetets upphörande, hur allting domnar av här. Det är tyst och stilla, riksdagsrestaurangen upphör o. s. v. Då är det väl inte för mycket att tänka sig, att en tjänsteinnehavare, som verkligen är lycklig att få komma tillbaka till sitt arbete, inte skall tvingas att, samvetsgrann som befattningshavaren är, gå upp här i riksdagen för att se efter, hur det går med det arbete, som redan har upphört, och sedermera kanske hungrande få glädjas åt att konstitutionsutskottet dock har slagit vakt om att Kungl. Maj:t icke får förmäna befattningshavaren att uträtta detta lilla arbete!

I herr Björkmans yttrande instämde herrar *Asplund* och *Sandström*.

Herr Larsson, Sam: För att intet missförstånd skall kvarstå, vill jag till herr Strömberg säga, att det naturligtvis inte var min mening — och det har jag inte heller sagt — att man den 4 mars i fjol valt denna formulering på grund av någon sorts aning om att det under året kunde inträffa sådan särskild händelse, som kunde medföra riksdagsförpuppning. Jag anförde det nämnda mera som ett kuriosum, att det just år 1932 senare fram på våren råkade komma upp en tanke på att det kunde bli nödvändigt att det året förpuppa riksdagen. Men då beslutet fattades, hade man ingen som helst anledning att taga hänsyn härtill, utan då följde man den formulering, som tidigare hade tillämpats under så många år, och enligt min mening i förvissning om att beslutet hade den innebörd, som jag här angivit, nämligen att tilläggsbestämelsen skulle träda i tillämpning endast för det fall att en förpuppning ägde rum. Huruvida sedan något ämbetsverk tillämpat tjänstledighetstillåtelsen på annat sätt är något som jag inte känner till, och jag kan inte ha något ansvar för det. Det är i så fall enligt min mening en misstolkning av beslutet.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag tror icke, att det finnes någon dechargede-batt, hur långt man än går tillbaka, som icke blivit vittne till uttalanden om hur bagatellartade anmärkningarna äro. Jag läste härom dagen en dechargede-batt från riksdagen 1867 eller 1868, och det var märkvärdigt, vad den liknade de debatter, som ägt rum de sista åren. Eljest stå alla de där gånga tidernas dechargede-batter såsom några stora tilldragelser, framför allt i ljusskenet från S. A. Hedin. Men jag tror icke, att man bör lägga för mycket vikt vid, om den sak, som det är tal om, är en bagatell eller icke bagatell. Vid en dechargede-batt för någon tid sedan, då denna fråga också berördes, yttrade en talare här, att även om saken var en bagatell, kunde den innebära en princip. Det är i allmänhet så, att när utskottet upptar en bagatellsak, är det icke för sakens skull utan för den princip, som vid denna bagatell kommer till synes.

När man sedan talar om att utskottets förfarande är »enastående» och innebär ett »avsteg» från grundlagens bud, vågar jag bestrida riktigheten därav, samtidigt som jag kan konstatera, att även i det hänseendet samma uppfatt-

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannaupdrag.
(Forts.)

ning alltid gjort sig gällande hos dem, som ha försvarat sig mot gjorda anmärkningar. Det är ett argument, som man tillgriper i försvarets syfte, men det är icke så mycket att fästa sig vid.

Jag skall nu be att efter denna lilla erinran få göra ett par påpekanden.

Förutvarande statsrådet yttrade, att det syntes, som om utskottet gjort en skillnad mellan formellt och reellt ansvar. Det reella ansvaret avsåge det tillfälle, när första gången en sådan här händelse förekom, och det formella ansvaret, när utskottet sedermera märkt, att saken har upprepats. Härtill vill jag säga, att när det för första gången förekommit en åtgärd, som man finner anmärkningsvärd, säger utskottets majoritet ofta: »Det är ingen anledning att göra anmärkning på grund av denna kanske enstaka händelse, utan vi få väl se, om den upprepas.» När man sedan kommer till ett nytt fall och beslutet har upprepats några gånger, säger utskottet: »Nu har händelsen upprepats så länge, att vi icke kunna göra det föredragande statsrådet ansvarigt för detta.» Det är alldeles tydligt, att utskottet i dylika fall ändå måste taga en ståndpunkt. Jag tror, att det är en mycket sund praxis utskottet är inne på, när utskottet första gången, då man har anledning att antaga, att det är ett enstaka fall, undviker att upptaga det, därför att det är en bagatellsak, som icke tillkännager någon princip. Men om man sedermera finner, att det börjar bli en praxis eller har blivit en praxis, som *rent av håller på att bli fast rotad*, och om man finner, att denna är *uttryck för en felaktig princip*, måste utskottet ingripa. Då har emellertid utskottet av hövlighet och rättfärdighetskänsla sagt, att formellt bär visserligen den föredragande departementschefen ansvaret, men han är försvarad genom denna hänvisning till praxis. Man kan icke av ett statsråd begära, att han med avseende på varje praxis inom sitt departement skall undersöka, om den är riktig eller icke, utan man får ha överseende, om han icke omedelbart märker, att en viss praxis är felaktig på ett område, som han kan betrakta som mindre viktigt. Det är rätt naturligt, att han då icke finner sig ha anledning att frångå den. Man vet ju, att det fordras särskilda åtgärder för att vika från praxis, om man känner till, hur det går till i våra ämbetsverk. När nu en sådan praxis tillämpats under många år — utskottet har försökt taga reda på hur det förhåller sig med denna sak, och dess uppfattning har bekräftats av förutvarande departementschefen — och utskottet har funnit, att den börjat bli rotfast inom våra departement, finns det full anledning att sätta stopp för den.

Förutvarande departementschefen förklarade, att utskottet gjort sig skyldig till en feltolkning. Jag vågar påstå, att det icke kan vara fallet. Även om avsikten skulle ha varit den, som förutvarande departementschefen nyss angav, måste jag säga, att om man 1916 införde ifrågavarande formulering med hänvisning till föregående »förpuppning» och fortsatte med denna praxis, så länge »förpuppningar» förekommo, så hade det naturliga, när förpuppningarnas tid upphörde, varit att man återgått till den praxis som rådde före 1916. Men i stället för att återvända till detta, som varit det riktiga, behöll man, varken hackat eller malet, det tillvägagångssätt, som förekommit under »förpuppningstiden», med borttagande av hänvisningen till »förpuppningen», vilket *icke kan tolkas* så som departementschefen sökt göra. När detta skedde första gången, hade jag icke äran att sitta i utskottet, som jag icke kom in i förrän år 1921. Under sådana förhållanden hade man då måst fråga sig: är det anledning antaga, att det är en tillfällighet eller är det en ny princip? Nå, det fick man se först efter hand. Nu finna vi, att praxis blivit så fast, att det år efter år går på det sättet: det har nästan blivit en princip. Det är orsaken till att anmärkningen gjorts.

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannaupdrag.
(Forts.)

Nu skall jag be vidare, särskilt med hänsyn till vad den näst siste ärade talaren anförde, att få betona en sak. Utskottet går naturligtvis inte in för — och det gör inte alls förutvarande departementschefen sig skyldig till att påstå heller — att en befattningshavare skall gå och slå dank eller gå utanför sin tjänst, fastän han kunde gå in i den, men utskottet ställer för sig det spörsmålet: vem är det, som har att pröva, vid vilken tidpunkt riksdagsuppdragets fullgörande medger återinträde i tjänst? Det är ingen annan än riksdagsmannen själv. Kungl. Maj:t kan inte, såsom den siste ärade talaren sade, få ge råd åt riksdagsledamöter, hur de i det fallet skola göra, eller giva dem direktiv. Det är emot detta, som utskottet vänder sig. Utskottet anser, att när en riksdagens ledamot har skyldighet att deltaga i riksdagsarbetet, är det *han och ingen annan*, som avgör, om det låter förena sig med hans verksamhet. Det är självklart ifrån utskottets synpunkt, att den, som vill och anser sig kunna inträda tidigare i tjänst, han gör det, och bör göra det, men han skall inte göra det på befallning. Det är detta »på befallning», mot vilket utskottet vänder sig, detta att man skall betaga den enskilde hans prövningsrätt, som icke är förenligt med grundlagen. Det är så långt ifrån fallet, att någon skulle, enligt utskottets tolkning, kunna tvingas att vara här i riksdagen, om han icke behöver vara här, att utskottet förutsätter, att var och en, som har möjlighet att fullgöra en honom åliggande skyldighet, också kommer att göra det. Men utskottet har icke vare sig befogenhet eller anledning att ge befattningshavare några råd. Kungl. Maj:ts åtgärder och rådgivarnas rådslag är det enda, som utskottet prövar.

Det är ur denna andra principiella synpunkt, som utskottet har gjort anmärkningen, och jag tror också, att den ur den synpunkten är fullt befogad. Men jag stryker under, såsom utskottet har gjort, att förutvarande departementschefen kan man inte ett spår klandra för att han här har följt en *praxis*. Det är mot den princip, som *praxis* ger vid handen, som utskottet vänt sig.

Greve Spens: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga diskussionen om denna, även enligt min tanke, bagatellartade anmärkning. Jag hade icke tänkt deltaga i diskussionen om detta ärende, men då herr Sam Larsson omnämnde, att det påtalade villkoret vid ansökan om tjänstledighet i riksdagen första gången förekommit, då Kungl. Maj:t beviljade en sådan tjänstledighet åt mig, vill jag meddela, att det icke berodde på något slags förfarande av mig. Jag har icke gjort anspråk på att få begagna mig av en till riksdagens slut för mig beviljad tjänstledighet även under den tid, då riksdagen varit förpupp, men jag har mig bekant, att en annan ledamot av riksdagen hade framhållit en sådan mening beträffande ledighet för sig, och antagligen har detta varit anledningen till att ett sådant villkor har lagts in, då statstjänstemän ha beviljats ledighet från riksdagsgöromålen. Att jag var den förste, som kom att råka ut för villkoret, torde ha berott på att min ansökan om tjänstledighet inkom först till vederbörande statsdepartement och sålunda tidigare än de övriga riksdagsmännen, som voro statstjänstemän. Följden blev, att min ansökan först expedierades.

Jag kan, i anledning av utskottets ordförandes uttalande nyss, icke underlåta att även säga, att enligt min uppfattning måste till riksdagens ständiga arbete anses höra statsregleringens fullgörande, och det anmärkta beslutet kan därför icke anses innebära en skyldighet för statstjänstemän att resa hem eller eljest lämna riksdagen före statsregleringens verkställande eller det ytterligare beslut, som i något enstaka fall kan komma att under samma riksdag fattas efter statsregleringens godkännande. Därefter äro riksdagsmännen

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannauppsdrag.
(Forts.)

oförhindrade att resa hem, ty då kan själva riksdagsarbetet för deras vidkommande anses vara avslutat.

Den ärade utskottsordföranden sade nyss, att en riksdagsman icke kan vägras begärd tjänstledighet för den tid, han själv anser nödig för att kunna behörigen utöva uppdraget såsom riksdagsman. Det skulle således helt och hållet bero på riksdagsmannen själv, om han ansåg sig behöva en eller flera dagar för att avveckla sin vistelse här i Stockholm under riksdagstiden, men det kan jag icke finna vara riktigt. Jag hör till dem, herr talman, som inom utskottet icke biträtt denna anmärkning.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag hade inte tänkt yttra mig i denna fråga, men jag blev uppkallad av herr Björkmans anförande. Han gav nämligen sitt anförande en något personlig prägel, som om denna anmärkning skulle hänföra sig till något klagomål från min sida, och att detta skulle vara upphovet till denna anmärkning mot förre statsrådet och chefen för socialdepartementet.

Jag vill i det avsendet endast säga, att exemplet i så fall är synnerligen olyckligt valt, ty eftersom jag är stockholmsbo, upphör mitt ordinarie arbete strängt taget inte någon gång under hela riksdagen, utan jag har, såsom det står i min ledighetsansökan, rättighet att inträda i tjänst när helst jag vill — och det inträffar rätt ofta. Sålunda har den använda formuleringen inte i praktiken medfört någon som helst svårighet. Jag har själv inte alls tänkt på saken. En enda gång tror jag, att det förekommit att jag haft litet svårt att avgöra, om jag skulle ha rätt att vänta med att återupptaga mitt arbete i full utsträckning, innan riksdagen var avslutad, men, som sagt, i regel har det inte medfört någon som helst svårighet. Den tydning, som nu givits av förre departementschefen, tycktes ju också visa på att det aldrig varit meningen att i något avseende hindra en tjänsteman att delta i riksdagens arbete ända till riksdagens slut.

Jag tror, att man kanhända inom vissa verk inte sett på saken precis på samma sätt, och det kan möjligen av den anledningen ha sin betydelse, att saken nu dragits fram, men att den i praktiken, åtminstone för stockholms-tjänstemännens del, skulle ha någon betydelse, det vill jag bestämt bestrida.

Herr Ekman: Herr talman! Bara ett par ord! Jag har icke i utskottet deltagit i behandlingen av detta ärende, men hade jag gjort det, så skulle jag ha biträtt anmärkningen; icke därför att jag anser, att någon större skada är skedd genom Kungl. Maj:ts beslut, ty hur det beslutet än formuleras, så är vederbörande tjänsteman i alla fall berättigad, att, när han behagar, delta i riksdagens arbete.

Nu har Kungl. Maj:ts beslut fått den lydelsen, att vederbörande tjänsteman, som det här var fråga om, skulle ha *skyldighet* att, därest tidigare än riksdagens avslutande dess ständiga arbete upphör, omedelbart vara skyldig att inträda i tjänstgöring. Det strider ju emot grundlagens stadgande i § 4 riksdagsordningen, där det säges: »Ej må någon riksdagsman förmenas att sin riksdagsmannabefattning utöva; dock gäller under krigstid undantag härutinnan för militärpersoner, då de av Konungen i rikets tjänst beordras.»

Det är omöjligt, att Kungl. Maj:t skall kunna genom ett administrativt beslut förklara, att en civil tjänsteman är skyldig att inträda i tjänstgöring, med den verkan att han skulle kunna hindras, om han det önskar, att delta i riksdagens arbete. Formuleringen av Kungl. Maj:ts beslut spelar tydligen icke så stor roll härvidlag, men den kan föranleda missförstånd. Jag har

Ang. rätten till tjänstledighet för fullgörande av riksdagsmannauppdrag.
(Forts.)

hört talas om ett fall, då ett ämbetsverk förstärkt en under verket lydande tjänsteman, som var riksdagsman, att inträda i tjänstgöring omedelbart efter sista gemensamma votering. En sådan tjänsteman har naturligtvis full rättighet att deltaga i t. ex. fastställande av statsregleringen, som ju alltid förekommer efter de gemensamma voteringarna. Alltså, hur beslutet av Kungl. Maj:t är formulerat, spelar icke så stor roll. En civil tjänsteman kan icke hindras att grundlagsenligt utöva sin befattning som riksdagsman. Därför skulle jag ha önskat en annan formulering av Kungl. Maj:ts beslut och därför hade jag, om jag deltagit i utskottets behandling av ärendet, röstat för anmärkningens framställande. Det vore önskligt, om Kungl. Maj:t för framtiden kunde finna ett annat formulär för sina beslut i dessa fall.

Herr Björkman: Herr talmannen har säkerligen funnit, att det icke varit den ringaste personliga läggning i mitt förra anförande. Jag nämnde icke befattningshavarens namn, utan jag ville betrakta saken fullt principiellt, och det enda, som kunde tyda på något visst fall, var det, att jag ifrån befattningshavarens meritförteckning — om jag så må uttrycka mig — påpekade, att vederbörande varit i tjänstgöring under två månader, utan att detta varit på något sätt hindrande för skötande av riksdagsmannabefattningen. Jag är inte av den läggningen att jag drar in några personliga ting i debatten!

Efter härmed slutad överläggning lades den nu förevarande punkten till handlingarna.

Punkten 3.

Kungl. Maj:t hade genom beslut under granskningsåret 1932 på föredragning och hemställan av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Stadener, och efter ansökning av vederbörande lärjungar, respektive målsmän, förklarat ett antal lärjungar, vilka underkänts i den muntliga prövningen i studentexamen, hava undergått godkänd studentexamen samt anbefallt skolöverstyrelsen att vidtaga erforderliga åtgärder för att betyg över sådan examen bleve för dem utfärdade. Av 25 i protokollen förekommande ansökningar av detta slag hade Kungl. Maj:t bifallit 7. I flertalet av dessa 7 fall hade lärjungarna godkänts av vederbörande lärare men underkänts av flertalet censorer. Av de sålunda bifallna ansökningarna hade skolöverstyrelsen avstyrkt 6.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anmält, att då en praxis av den art, som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut under granskningsåret 1932, icke syntes riktig, utskottet ansett sig icke kunna underlåta att i ärendet hos riksdagen göra anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Stadener.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Ekman* som anförde:

»I sak instämmer jag till fullo med utskottet. Men jag har ansett, att utskottets slutliga uttalande i ärendet bort, i enlighet med den praxis, som sedan gammalt i regeln följts beträffande avfattningen av utskottets anmälningar enligt regeringsformen § 107, givas följande lydelse:

Då en praxis av den art, som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut under granskningsåret 1932, icke synes riktig, har utskottet ansett sig böra i ärendet hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Stadener.»

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamen.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

2) av herr *Johansson-Dahr* och herr *Pehrsson* i Göteborg, som av angivna orsaker icke funnit sig kunna biträda den gjorda anmärkningen.

Herr Johansson-Dahr: Herr talman! Då jag icke kunnat för min del biträda den anmärkning, som under denna punkt har framställts, anhåller jag att med några ord få motivera min uppfattning i detta avseende.

Först och främst vill jag i anledning av vad konstitutionsutskottets ärade ordförande nyss yttrade be att få påpeka, att det här alldeles icke är emot en princip, som utskottet vänt sig, ty allt sedan 1891, då den dåvarande ecklesiastikministern Gunnar Wennerberg för första gången, såvitt nu är känt, förklarade en student godkänd, fastän han icke godkäfts vid examen, har detta förfarande oupphörligen praktiserats, och konstitutionsutskottet yrkar icke på att det nu skall upphöra. Det är sålunda icke emot den princip, som fått uttryck i Kungl. Maj:ts förfarande, utan det är emot ett enskilt fall beträffande tillämpningen av denna princip, man vänder sig. Vad utskottet vänt sig emot, är det förhållandet, att det denna gång var sju stycken sökande, vilka under ett år fingo sina ansökningar bifallna av Kungl. Maj:t, under det att antalet tidigare årligen icke varit större än en och ofta ingen.

Det är detta undantagsförhållande, som givit konstitutionsutskottet anledning att göra anmärkning, icke mot principen utan mot dess tillämpning i detta speciella fall. Men därvidlag har utskottet, såvitt jag kan finna, underlåtit att taga hänsyn till de alldeles särskilda omständigheter, som i detta fall förelågo. Det var nämligen icke ett vanligt år, om jag så får säga, 1932, i detta avseende, utan det var ett ganska ovanligt år. Detta förhållande fick sitt symptomatiska uttryck redan däri, att antalet studenter, som begärde att få sina examina godkända av Kungl. Maj:t, det året var 25, under det att, under de sex närmast föregående år, beträffande vilka jag undersökt förhållandet, det i medeltal var mindre än fem dylika ansökningar per år. Man kan ju förstå, att någon särskild omständighet måste ha förelegat, eftersom antalet ansökningar just det året blev fem gånger större än det brukade vara. Vilken var då anledningen härtill? Jo, anledningen var den, att år 1932 tillämpades beträffande studentexamen för första gången i dess fulla utsträckning en ny skolstadga med nya bestämmelser rörande studentexamen. Denna skolstadga utfärdades visserligen år 1928, men studentexamen efter densamma skulle icke äga rum förrän efter vissa övergångsår, och förhållandena ledde till att det blev just år 1932, som dessa bestämmelser för första gången tillämpades i sin fulla utsträckning.

Det är ju ganska anmärkningsvärt, att konstitutionsutskottets majoritet icke alls observerat, i varje fall icke i utlåtandet vidrört denna synnerligen betydelsefulla omständighet. När detta stora antal ansökningar strömmade in, av vilka 19 handlades i det närmaste på en gång i september månad år 1932, är det uppenbart, att detta förhållande måste väcka uppmärksamhet i departementet. Vilka åtgärder vidtog då vederbörande statsråd? Jo, statsrådet tillkallade, såsom framgår av handlingarna, en expert för att utreda detta anmärkningsvärda förhållande och den expert, som tillkallades, var förre generaldirektören Bergqvist, vilken som bekant var den, som realiter bar det främsta ansvaret för 1928 års skolstadga. Denne expert rådfrågades och fick i uppdrag att utreda ärendet. Det visade sig vid denna undersökning, att de nya bestämmelser, som skulle tillämpas vid det årets studentexamen, icke hade blivit konsekvent och likformigt tillämpade vid de olika examina. Dessa bestämmelser voro grundade på riksdagens eget uttalande år 1927, då riksdagen, såsom kan läsas å sidorna 12 och 13 i utskottets memorial, skrev bl. a.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

att »den nuvarande gymnasieorganisationen medför mångläseri samt innebär brist på koncentration och individualisering med därav föranledd oförmåga hos lärjungarna av självständigt arbete» o. s. v. I anledning härav yttras i en till handlingarna i ärendet hörande P. M. angående studentexamen etc.: »Enligt de av riksdagen sålunda givna riktlinjerna böra alltså i fråga om gymnasieundervisningen i främsta rummet eftersträvas *koncentration* och *individualisering*. Dessa synpunkter ha också vid utarbetandet av nu gällande läroverksstadga (inklusive bestämmelsen om studentexamen) varit de bestämmande.»

Men när nu de avlagda examina undersöktes av den tillkallade experten, befunns det, att dessa bestämmelser, som grundade sig på riksdagens eget uttalande, icke hade blivit likformigt och konsekvent tillämpade. Därom läsa vi på sid. 15 i utskottets memorial det uttalandet av den tillkallade experten, som obestriddligen i detta avseende var vår mest sakkunniga skolman vid tidpunkten i fråga: »att nu föreliggande handlingar i åtskilliga fall ge vid handen, att vederbörande bedömare låtit sig allt för mycket påverkas av synpunkter, som varit för den gamla ordningen bestämmande, där det i främsta rummet kommit an på ett *universalfetande*, i stort sett tillskuret efter samma mått för alla, som valt samma stora bildningslinje (latin- eller reallinjen). Man möter också i dessa handlingar en i vissa fall ensidig uppskattning av ämnena efter antalet av dem tilldelade veckotimmar.» Och på sid. 16 säger han ytterligare: »Å andra sidan synes ett av den nuvarande gymnasieundervisningens viktigare syften främjas genom godtagande av en kompensation, då denna genom goda vitsord är förlagd till en för lärjungens personliga utveckling betydelsefull ämneskombination.» Men här hade fall förekommit, då man på grund av svagheter i de främmande levande språken ej ansett sig kunna erkänna en god kompensation på en matematisk-naturvetenskaplig specialämbesgrupp. På samma sätt hade det inträffat, att man i utmärkta betyg i levandespraksgruppen ej velat godtaga en kompensation för brister på annat håll.

Alltså framgick det av den omsorgsfulla prövning, som verkställdes i departementet, att de nya bestämmelser, som tillämpades år 1932 vid studentexamen, icke blivit i allo konsekvent och likformigt tillämpade, utan väsentliga ojämnheter och skiljaktigheter befunnos föreligga enligt de handlingar, som inkommo till departementet rörande ifrågavarande examina.

Vad gör då vederbörande statsråd? Jo, statsrådet låter sig först angeläget vara att söka förekomma att något sådant komme att upprepas, och därför hemställer han hos Kungl. Maj:t, att skolöverstyrelsen måtte anmodas att till följande år inkomma med anvisningar till vederbörande censorer och examinatorer, i syfte att ge dem vägledning för ett konsekvent och riktigt bedömmande av examina enligt de nya bestämmelserna. Denna framställning till skolöverstyrelsen, som återfinnes här i handlingarna, författades också av förre generaldirektören Bergqvist, och Kungl. Maj:t överlämnade den till skolöverstyrelsen med anmodan att utarbeta de föreslagna anvisningarna.

Vad gör statsrådet vidare? Jo, statsrådet anmodar den ifrågavarande experten att gå igenom alla dessa ansökningar — det var på en gång 19 stycken — och försöka att på grund av det material, som förelåg, på dem tillämpa de nya bestämmelserna för studentexamen. Detta gjorde den tillkallade experten, och han kom till det resultatet, att av de 19 ansökningar, som på en gång behandlades, kunde — om ock i ett fall med tvekan — åtta stycken ha godkänts. Det resultat, vartill experten kommit vid prövningen av ansökningarna, gick så till statsrådet för hans slutliga prövning, och statsrådet godtog i stort sett för-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

slaget, dock med den ändringen, att han underkände ytterligare två av de examina, som experten ansett kunna godkännas. Det blev sålunda av dessa 19 ansökningar endast sex, som statsrådet föreslog Kungl. Maj:t att godkänna.

När man har följt detta ärendes behandling i departementet, kan man icke undgå att få det intrycket, att detsamma handlagts med den allra största grundlighet och samvetsgrannhet.

När nu utskottet anmärker, att Kungl. Maj:t genom det sålunda fattade beslutet har vidtagit en åtgärd, som kan leda till en ny praxis, så måste man däremot göra den anmärkningen, först och främst, att statsrådet Stadener, som två år tidigare hade haft att handlägga dylika ärenden, därvid fullständigt följt samma praxis, som tidigare statsråd följt i liknande fall. Av 10 under de båda åren 1930 och 1931 inkomna ansökningar, blev nämligen endast en enda godkänd. Och när det sedan inträffade år 1932, att ett större antal ansökningar inkom, var det statsrådets främsta angelägenhet att söka ordna så, att något dylik icke mer skulle kunna ifrågakomma.

Det synes underligt att ett sådant förfarande, som det jag nu med ledning av handlingarna påvisat, skall kunna bli föremål för en konstitutionsutskottets anmärkning. Det finns i hela saken egentligen ingenting annat, som såvitt jag kunnat bedöma frågan, föranlett anmärkningen, än detta enda: det var 7 fall år 1932, men det hade tidigare varje år förekommit blott ett enda fall eller intet. När man vill i ett dylikt fall göra anmärkning, bör man väl göra klart för sig den olikhet i förhållandena, som vid det ena och det andra tillfället förelåg. Utskottet säger, att förfarandet att på en gång bevilja så många ansökningar kan vara riskabelt, därför att censorernas auktoritet kan minskas. Detta är visserligen sant, men jag skall däremot be att få erinra, att det finns också andra parter än censorerna. Lärjungarna ha ju rätt att bli prövade efter de bestämmelser, som gälla vid tillfället för examen. Läroverkslärarna, som enligt de nya bestämmelserna ha fått ett något större inflytande på examen än de tidigare haft, ha också rätt att få denna synpunkt beaktad, och framför allt har riksdagen, som gjort ett bestämt uttalande angående de grunder, som böra tillämpas vid studentexamen, rätt att få dessa grundsatser iakttagna. Detta synes mig vara en lika viktig fråga som frågan om censorernas auktoritet. Utskottet har inte med ett enda ord antytt, att den slutliga prövning, som Kungl. Maj:t verkställt, eller det resultat, som vid denna prövning framkommit, skulle på något sätt stå i strid med de grundsatser, riksdagen uttalat, och vilka fått uttryck i de nya bestämmelserna. Det är väsentligen, herr talman, på dessa grunder som jag för min del icke kunnat biträda anmärkningen i fråga.

Jag skulle, om inte jag trodde, att jag därmed tröttar kammaren, kunna påpeka en annan omständighet, i utskottets utlåtande, som är ganska anmärkningsvärd. Jag skall göra det med ett par ord. Utskottet säger på en av de första sidorna av anmärkningen: »Gällande bestämmelser innehålla icke något besvärsinstitut och giva ej heller i övrigt stöd åt uppfattningen, att Kungl. Maj:t skulle till prövning upptaga ansökningar om godkännande av enligt läroverksstadgans föreskrifter underkända studentexamina.» Av detta uttalande synes framgå, att utskottet vill sätta ifråga, om Kungl. Maj:t skall anses äga befogenhet att upptaga sådana ansökningar till prövning. Inom utskottet ställde jag mig för egen del på den ståndpunkten, att Kungl. Maj:t inte *borde* upptaga dem till prövning. Kungl. Maj:t har i en för mer än 100 år sedan meddelad resolution beslutat att icke till prövning upptaga besvär angående universitetsexamen, och jag anser, att det skulle vara alldeles riktigt, om Kungl. Maj:t fattade samma beslut angående studentexamen. Men det märkliga var, att något sådant ville utskottet icke gå med på, och att — fastän ut-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

skottet gör ett sådant uttalande, som jag nämnde, — utskottet vidhåller i fortsättningen av sin motivering, att dylika frågor fortfarande skola provas av Kungl. Maj:t. Emellertid har den nuvarande ecklesiastikministern i den nyaste läroverksstadgan föreskrivit, att besvär i frågor om studentexamensbetyg inte skola gå till Kungl. Maj:t, åtminstone inte i första hand, utan de skola gå till skolöverstyrelsen. Utskottet däremot vidhåller att Kungl. Maj:t skall pröva dem, men bör denna prövning endast vara rent formell: Kungl. Maj:t bör endast se efter, om examen förelupit efter gällande föreskrifter. Det är ett ganska märkligt uttalande, måste jag säga, att Kungl. Maj:t skall vid prövningen av sådana spörsmål vara begränsad till att anlägga blott rent formella synpunkter. Något sådant kan man väl knappt rimligen sätta i fråga. Men även om Kungl. Maj:t skulle pröva saken endast ur synpunkten av om examen förelupit enligt föreskrifterna, så kan detta väl icke betyda, att Kungl. Maj:t endast skall se efter, om eleverna varit rätt indelade i grupper, eller om examenstiderna varit iakttagna etc., utan det är väl i allt fall beskaffenheten av själva examen, som Kungl. Maj:t skall pröva. Just detta är det som Kungl. Maj:t i här anmärkta fall prövat och som givit anledning till Kungl. Maj:ts beslut.

Herr talman! Jag har velat härmed ange, varför jag för min del inte kunnat finna, att vederbörande statsråd, som med särdeles stor omsorg och grundlighet sökt utreda och pröva detta ärende, härvid så förfarit, att skäl finnes för anmärkning.

Herr **Ekman**: Herr talman! Jag undrar, om den föregående ärade talaren inte tagit på det här ärendet väl vidlyftigt och dessutom, som jag skulle tro, blivit offer för missförstånd. Det förhåller sig inte så, som den ärade talaren yttrade, eller att konstitutionsutskottet inte skulle ha ansett, att här föreligger någon principfråga. Det är tvärtom en ganska viktig principfråga, huruvida Kungl. Maj:t skall kunna utan vidare i besvärsväg pröva åsatta examensbetyg. I 1829 års beslut har Kungl. Maj:t besvarat den frågan med nej, då det gällde betygssättning vid universiteten, och precis samma skäl göra, att man inte kan tänka sig, att Kungl. Maj:t har någon befogenhet och möjlighet att gent emot lärare och censorer vid studentexamen ändra betygssättningen. Det är alltså en mycket viktig principfråga, och det är den, utskottet fäst sig vid. Men då utskottet förmenar, att det visserligen kan förekomma i undantagsfall, att något besvärsmål av detta slag må kunna dragas under Kungl. Maj:ts prövning, beror detta på, att ehuru ingen besvärsmål är stadgad för dylika mål, är det ändå litet svårt för konstitutionsutskottet att föreskriva, vilka mål eller ärenden Kungl. Maj:t bör upptaga eller icke; men att en sådan prövning bör ifrågakomma endast i undantagsfall, har utskottet tydligen sagt. Det är ju på det sättet, att studentexamen är omgärdad med de allra nogrannaste garantier. Utförliga föreskrifter äro utfärdade i läroverksstadgan om hur studentexamen skall gå till, att man inte får bedöma examensresultatet uteslutande efter den sista definitiva examen, utan att man skall taga i betraktande de senaste två årens prestationer ifrån lärjungarnas sida etc. Vidare har man ju infört censorsinstitutionen, för att inte lärarna ensamma skola avgöra dessa saker. De kunna ju ha sina sympatier eller antipatier, och man har velat skapa en opartisk instans över lärarna. Detta har skett därigenom, att Kungl. Maj:t förordnar dessa censorer. För bedömandet av studentexamen genom censorerna engagerar man den allra yppersta sakkunskap, som finns att tillgå i vårt land. De äro mestadels universitetsprofessorer eller före detta universitetsprofessorer och representera i regel alltså den allra bästa sakkunskap. De äro ålagda inte bara att lita till den muntliga examen

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

utan också att taga reda på, hur lärjungarna förut skött sig. De skola konfitera med lärarna och hava lärjungarna personligen framför sig. Vad skall man säga, om, att Kungl. Maj:t, det vill säga ett statsråd, en ecklesiastikminister, sätter upp sin sakkunskap gent emot en sådan, den allra högsta sakkunskap, som finns i vårt land? Jag kan inte erinra mig, att vi under de sista tjugufem åren haft någon ecklesiastikminister, som haft professorskompetens, undantagandes statsrådet Clason, men inte tror jag, att han upptagit ett enda sådant ärende eller att han skulle såsom föredragande departementschef velat sätta upp sin sakkunskap gent emot censorernas. Här gäller det dock en examen på gränsen till och vid ingången till universiteten, och jag tror inte, att det finns någon människa i vårt land, som har den meningen, att det finns någon ecklesiastikminister, som skulle kunna med ledning allenast av protokoll och besvärshandlingar göra sakkunskap gällande i samma grad vid bedömandet av studentkompetens och mogenhet som censorerna sitta inne med. Det är en principfråga, som är ganska viktig; och utskottet har ansett, att det inte kan undgå att förminska den verkliga sakkunskapens auktoritet, om Kungl. Maj:t inlåter sig på ny betygssättning.

Men det är en annan sak, som jag måste beröra. Det är sant, att det förekom många besvär 1932, men detta är var i alla fall rekordår i fråga om antalet *godkända* studentexamina. Det var det bästa studentår, som varit på länge. Enligt vad som uppgivits, var det endast 15 procent av läroverkens lärjungar, som det året kuggades i studentexamen. Det näst bästa året var 1922 med 17 procent kuggade. Åren däremellan är kuggningsprocenten högre. Alltså, studenterna redde sig i allmänhet mycket bra med de nya examensbestämmelserna. Saken är den, att studentexamen förändrades genom 1928 års läroverksstadga på två sätt, dels kvantitativt och dels kvalitativt. I kvantitativt avseende infördes en lättnad på det sättet, att ämnenas antal blev mindre. Studentexamen blev lättare därigenom, att man inte behövde ha med så många ämnen. I ämnet kristendomskunskap till exempel sker undervisning hela gymnasiet igenom, men ämnet är utslutet ur själva studentexamen, och det är en lättnad. Vad däremot beträffar kvaliteten, blev det i viss mån en skärpning, ty i det att man begränsade antalet huvudämnen, som skola förekomma i studentexamen, påräknade man, att abiturienterna skulle ha större kunskaper i de ämnen, som ansågos ha större betydelse. I den kungl. propositionen 1927 återropades ett yttrande av en förutvarande departementschef vid det tillfälle, då skolkommisionen tillsattes. Där säges om studentexamen: »Som en viktig vägledande synpunkt vid den blivande revisionen framställer sig önskemålet, att de från gymnasiet utexaminerade gå kvalitativt *bättre rustade* för studier vid *universitet* och *högskolor* än för närvarande.»

Det grundläggande för läroverksreformen i fråga om studentexamen var således, att man skulle medtaga ett mindre antal ämnen, men att de, som medtogos, skulle vara så väl instuderade, att studenterna gingo *bättre rustade* än förut till universitet och högskolor.

Vad den ärade reservanten anfört från den expert, som i ärendet avgivit utlåtande, berör inte studentexamen. Allt vad han i detta utlåtande citerar såsom riksdagens uttalande rör *organisationen av undervisningen på gymnasium*, alltså inte studentexamen. Vad riksdagen uttalat sig om i fråga om studentexamen, har denne expert förbigått; och det tror jag beror på att han har ett annat ideal rörande studentexamen än det, som Kungl. Maj:t och riksdagen gått in för. När den nya läroverksstadgans bestämmelser om studentexamen trädde i kraft 1932, visade det sig, att studenterna redde sig mycket bra. Det har inte på årtionden blivit så många godkända, men de, som voro svaga, kommo

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

naturligtvis att stå sig sämre gent emot den nya läroverksstadgans fordran på att abiturienterna skulle hava bättre kompetens i de ämnen, som verkligen togos med i examen. I ett av dessa fall, som nu föreligger till behandling, hade eleven blivit underkänd i det enda främmande språk, som han hade med i examen, eller engelska. Hur är det möjligt att komma till universitetet med betyget »underkänd» i alla språk; att inte ha tillräckliga kunskaper i något främmande språk, då ju i alla discipliner utländska arbeten måste läsas? Det är experten, som gjort sig skyldig till en missuppfattning av vad riksdagen 1927 har menat. Så tror jag det ligger till.

Härförutom vill jag göra den anmärkningen, att tillkallandet av denne expert synes egendomligt. De ärade reservanterna säga härom: »Enligt vad av handlingarna i ärendet kan slutas underkastades fördens skull dessa ansökningar en särdeles ingående granskning, för vilken icke blott anlätades inom departementet tillgängliga, med dylika ärenden väl förtrogna arbetskrafter, utan även inhämtades råd från en utomstående expert med stor pedagogisk erfarenhet och sakkunskap.»

Det ligger så till nu, att i de sju fall, då vederbörande abiturienter, som blivit underkända vid läroverken, godkändes såsom studenter av Kungl. Maj:t, har skolöverstyrelsen, som grundlagsenligt hördes, endast i *ett* fall uttalat — visserligen intet positivt tillstyrkande av ansökningen — men att styrelsen inte ville motsätta sig att vederbörande godkändes. I de återstående *sju* fallen har skolöverstyrelsen, det vill säga den ansvariga sakkunskapen, bestämt förklarat, att den avstyrker bifall till ansökningarna. Styrelsen har således ställt sig avvisande i sex fall av dessa sju, men det oaktat har statsrådet efter råd av denne expert, en helt privat rådgivare, godkänt ifrågavarande studentexamina. Det är ett ganska egendomligt förfarande, att statsrådet, som det ju enligt grundlagen åligger, att höra den ansvariga sakkunskapen, skjuter denna helt åt sidan och i stället följer en privat rådgivare, vilken därtill missuppfattar riksdagens avsikter. Bara det är värt anmärkning.

Anmärkningen enligt § 107 regeringsformen är således, herr talman, enligt min åsikt fullt befogad.

Herr Sandegård: Herr talman! Möjligen borde jag ha reserverat mig i fråga om motiveringen för denna anmärkning, som jag efter mycken tvekan biträtt. Jag delar emellertid utskottets uttalade mening om olägenheterna av att Kungl. Maj:t utom i speciella undantagsfall bifaller ansökningar av detta slag. Man kanske inte behöver befara att också nekad flyttning ifrån en klass till en annan högre inom skolan skall föranleda någon missnöjd att draga saken inför Kungl. Maj:t. Men jag tycker som utskottet, att det i och för sig är en högst vanskelig sak, då en departementschef tager sig för att ingripa korrigerande i underordnade skolinstantens bedömning av elevernas kunskap och mogenhetsstandard såsom här skett. Kungl. Maj:ts befattning med ärenden av detta slag torde i regel böra inskränkas till bedömande, där så påkallas, huruvida prövning av ärendet skett enligt lag och författning, och det torde behövas en annan anordning att korrigera speciellt herrar censorer än genom att desavuera dem på sätt här skett. Kungl. Maj:t utser själv dessa censorer och kan ge dem nödiga direktiv. Det måste ligga i Kungl. Maj:ts eget intresse att inte försvaga deras auktoritet. Men å andra sidan vill jag för min del inte vara med om att ta bort även studentabiturientens möjlighet att gå till kungs för att få rättvisa. Jag unnar Kungl. Maj:t att representera den tillgången i samhällslivet i största möjliga utsträckning. Och jag skulle tro, att till och med censorer vid en studentexamen kunna vara ganska ofullkomliga människor

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

de också. De kunna driva sitt nit in absurdum. De kunna göra sig skyldiga till felbedömning. De representera inte alltid en högre vishet, en bättre och rikare erfarenhet och en högre rättvisa än skolans lärare. Och det är ju för övrigt inte endast censorernas auktoritet det kan gälla. Det gäller väl i lika hög grad lärarnas auktoritet och läroverkens. Om Kungl. Maj:t bör iakttaga största möjliga varsamhet, när det gäller ingripande i frågor av detta slag, böra väl herrar censorer också tillhållas att gå varsamt tillväga, vilket inte alltid sker. I regel befordras eleven inte fram till läroverkens avgångsklass utan att ha känts mycket grundligt på pulsen. Den moderna skolan vet av kontrollmöjligheter, som ingen människa där utanför frivilligt skulle underkasta sig. Fyra gånger under läsårets 8 månader — terminsbetyg och varningar — avkunnar skolans kollegium efter ingående rannsaking dom över varje elev. En vanlig människa förmenar, att i regel borde en elev, som verkligen lyckats bryta sig igenom detta snår av taggträdsstängsel, ha rätt att godkännas utan vidare i de sista proven.

I fråga om de dispenser, som här givits, måste jag be att få till protokollet antecknade två fall, i vilka departementschefen enligt min mening haft rella skäl att korrigera censorernas domslut. Kammaren behöver inte lyssna till detaljerna, men jag ber i varje fall att få dem till protokollet.

Det ena fallet gäller en manlig abiturient, det andra fallet en kvinnlig. Den manlige abiturienten hade i de skriftliga proven fått följande betyg: i svenska B, engelska Ba, fysik Ba och matematik a. I muntliga examen fick han i kristendom Ba, svenska Ba, tyska C (II ringen), engelska B, franska B, historia Ab, geografi (II ringen) Ab, matematik Ab, biologi Ba, fysik Ab och kemi Ab. Ynglingen fick av examinator vid den muntliga examen B? i engelska, alltså B med tvekan, men han hade lyckats uppnå Ba i det skriftliga provet. Rektor uttalar betänkligheter emot censorernas ensidiga hävdande av universitetens intressen till förfång för de praktiska levnadsbanorna. Skolöverstyrelsen har ansett sig icke böra avstyrka bifall, enär censorerna icke beträffande något annat ämne än engelska bestritt, att vederbörande abiturient förtjänat de betyg, han i examen erhållit. Ett undervisningsråd hade reserverat sig för censorernas uppfattning. Ynglingen hade alltså i sitt skriftliga prov 2 Ba, 1 B, 1 a, i det muntliga provet 1 B? — jämför dock Ba i skrivningen — 3 Ba, 5 Ab, därav i tre sådana ämnen som matematik, fysik och kemi. Tydligtvis är detta en pojke, som visat sig äga tillräckliga och solida kunskaper i matematiska och naturvetenskapliga ämnen, men som hade svårt för språk.

Den kvinnliga abiturienten däremot hade svårt för matematik men av hennes betyg framgår, att hon i stället var språkbegåvad. Hon erhöll i det skriftliga provet på realgymnasiet följande betyg: i svenska B, tyska Ba, engelska Ab, franska a, matematik C. I den muntliga prövningen erhöll hon i kristendom Ba, svenska B, tyska Ab, engelska Ab, franska a, historia Ab, geografi (II ringen) Ba, matematik B, biologi Ab, fysik (II ringen) B, kemi B. Alltså hade hon i det skriftliga provet fått 1 C, 1 B, 1 Ba, 1 Ab och 1 a och i det muntliga provet 2 B, 1 Ba, 4 Ab och 1 a. Jag får säga, att jag har svårt att fatta, hur någon i dessa fall kan göra gällande, att dessa två abiturienter inte motsvarade det krav på allmänbildning, som man kan ha rätt att ställa. Där- emot ha dessa abiturienter tillgodogjort sig sin rätt att specialisera sig var och en åt det håll, åt vilket deras begävnings låg. Jag skall inte upptaga kammarens tid vidare utan inskränka mig till att med dessa ord motivera mitt tveksamma instämmande i denna anmärkning, som jag biträtt därför att det syntes också mig riktigt att för Kungl. Maj:t förorda ett varsamt framgående på dispensvägen i dylika fall.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

Herr **Bergman**: Herr talman! Då jag under en följd av år haft förtroendet att vara censor vid studentexamineringen, har jag ju haft särskild anledning att intressera mig för denna fråga. Man skulle kanske kunna tycka, att jag är part i målet. Så är emellertid knappast förhållandet. Jag har icke för egen del varit utsatt för någon sådan desavuering, som vissa medcensorer — enligt min mening med orätt — råkat ut för. Det har förekommit i ett fall, att en kuggning, i vilken jag deltagit, blivit överklagad, men i det fallet ogillades klagomålet av Kungl. Maj:t. Jag torde alltså kunna betraktas som opartisk i föreliggande fråga; jag kan åtminstone yttra mig utan varje hänsyn till personliga förhållanden. Och jag vill då säga, att det förefaller mig som om den anmärkning, som här gjorts av konstitutionsutskottet, vore synnerligen befogad. Det skulle leda till rena orimligheter, om man skulle slå in på en sådan praxis, som i stor utsträckning inaugurerats av den föregående ecklesiastikministern. Det är redan påpekat av utskottet, att det finns ett beslut av Kungl. Maj:t, som innehåller, att akademiska betyg icke få överklagas. Man kan säkerligen med starka skäl hävda, att detta gäller också betygsättning i andra fall. Denna resolution innebar, att besvär ej få äga rum, åsyftande förändring uti »fakulteters och offentliga lärarens avgivna omdömen över de inför dem avlagda kunskapsproven». Att resolutionen gällde även studentexamen, är tydligt redan därav, att denna examen då för tiden skulle avläggas vid universiteten. Men för övrigt: »Offentliga lärare» äro ju icke allenast universitetslärare, vadan denna resolution väl även bör gälla övriga examinatorer vid statens undervisningsverk. Och för övrigt är det ju här allttjämt fråga om universitetslärarens omdömen i största utsträckning, ty censorerna äro i allmänhet universitetslärare.

Om man skulle fortsätta med en sådan praxis som den av konstitutionsutskottet påtalade, förstår jag inte, hur man skall kunna motsätta sig, att personer, som äro missnöjda med resultatet av t. ex. inträdesprövningar vid läroverken — lika väl som vid de nu debatterade utträdesprövningarna — inkomma med besvär. Det finns ju en hel del föräldrar, som äro missnöjda med att deras barn icke kommit in i ett läroverk, och skulle dessa kunna gå till Kungl. Maj:t med klagomål, bleve det säkert en oerhörd massa besvärs-mål. Särskilt bleve detta händelsen, om man trodde sig ha med en särskilt medgörlig minister att göra. Och varför icke klaga även då det gäller flyttning mellan klasserna i ett läroverk? Det synes mig, att detta är ett ohållbart system, som leder till orimligheter. Kungl. Maj:ts regering har annat att göra än att sätta sig till att granska provräkningar och skriftprov av skolpojkar.

Herr Johansson-Dahr har här gjort gällande, att den omständigheten, att det 1932 var första gången den nya läroverksstadgans bestämmelser om studentexamen tillämpades, skulle ha vållat, att man stod rådvill och inte visste, hur man skulle sköta sig, och att det därför skulle ha blivit många misstag i fråga om underkännande eller godkännande. Det förhåller sig icke så. Censorerna äro inga analfabeter. De hade studerat den nya stadgan mycket grundligt och de hade ej blott var för sig studerat den, utan också vid gemensam överläggning diskuterat igenom den i närvaro av representanter för skolöverstyrelsen, så att de voro fullkomligt insatta i vad den nya studentexamen innebar. Och 1932 var för övrigt icke första året, som den nya stadgan tillämpades. Den tillämpades även året förut, fastän då ännu icke vid samtliga studentexamensberättigade skolor, men det skedde dock vid en hel del läroverk även det året, och man hade redan 1931 vid censorernas sam-

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

mantråde, före censorsresornas början, behandlat saken, så att man hade fullkomligt klart för sig vad det var fråga om redan då.

Denna nya stadga har gjort studentexamen lättare, ty examineringen gäller nu ett mindre antal ämnen än förut, utan att fordringarna i de kvarstående ämnena därför ha höjts.

När skolkommissionen 1918 tillsattes och man då från officiellt håll yttrade sig om vad som åsyftades med den planerade inskränkningen av ämnena i studentexamen, angavs det som syftet, att de blivande studenterna skulle utgå »kvalitativt bättre rustade för studier vid universitet och högskolor» än förut. Men när riksdagen år 1927 genomförde sin i många avseenden misslyckade reform — i vissa avseenden var den ju bra men i andra misslyckad — fullföljde man dessa riktlinjer på ett sätt som innebär, att det icke skulle ställas större kunskapsfordringar än förut i de ämnen, som voro kvar efter utgallringen av vissa andra. Man hoppades dock, att genom en inskränkning av ämnenas antal det skulle bli större möjligheter till »fördjupning» i varje ämne, utan att man därför behövde öka kunskapsmättet. Jag skall här inte gå in på frågan om verkligen någon fördjupning blivit följden, men faktum är, att studentexamen genom den nya ordningen blev lättare och att den ingalunda medfört att de till universitet och högskolor avgående blivit bättre rustade för akademiska studier. Att då släppa igenom dem, som icke befunnits ens motsvara de fordringar, som ställas enligt den sålunda underlättade ordningen, är icke i överensstämmelse med kulturens behov och måste särskilt väcka ett synnerligen stort missnöje från universitetshåll. Detta framgår av många uttalanden, bland annat av professor Walberg i Lund. Han var ju en av dem, som först blevo föremål för före ecklesiastikministerns desavuering, och han undanbad sig därför att ånyo bli förordnad. I ett uttalande om denna sak säger han så här: »Av ovanstående anser jag ofrånkomligt framgå, att statsrådet Stadener handlat stick i stäv mot de direktiv, han själv framlagt i statsrådsprotokollet.» Detta visar han belägg för och det är ett faktum att så var förhållandet. Vidare säger professor Walberg: »Censorererna ha i det relaterade fallet följt principer, som på ett slående sätt likna dem, som herr statsrådet nio månader senare skulle formulera. Att statsrådet, efter att hava godkänt den här omtalade abiturienten, nu släppt igenom ytterligare (minst) ett halvt dussin av censorerna underkända ynglingar, synes endast följdriktigt. Man spørjer sig, om universiteten i längden kunna och böra finna sig i att utan protest mottaga de studenter, som numera påtvingas dem.»

Detta är en mycket allvarlig sak. Professor Walberg ger här uttryck åt en bland universitetens lärare mycket utbredd mening. Om man skulle fortsätta på den väg, som sålunda inaugurerats, bleve efter all sannolikhet resultatet helt enkelt det, att universiteten komme att anställa en särskild inträdesprövning. Det är en konsekvens, som knappast kan vara särdeles önskvärd.

Det är ingalunda på det sättet, att censorerna skulle för litet taga hänsyn till abiturienternas föregående prestationer. Det är, som varje sakkunnig vet, ingalunda fallet, att godkännandet eller underkännandet enbart eller ens i väsentligaste mån beror på, vad som kan inhämtas angående de enskilda abiturienternas kunskaper genom de korta förhören i censorernas närvaro eller vid av censorerna själva företagna förhör. En lång praxis har utbildat sig och nu ytterligare fixerats i instruktionen för censorerna. Det är ämbetsplikt för censorerna att rätta sig därefter. Denna plikt går ut på att de skola taga hänsyn till praktiskt taget allt som kan väsentligt inverka på

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

bedömandet. Censorn har sålunda först och främst att taga kännedom om abiturientens föregående prestationer. Betygskatalogen för de sista tre terminerna studeras. De skriftliga proven för studentexamen tillställas censorerna i förväg; skrivningarna från de sista terminerna skola vara tillgängliga och de studeras också av censorerna, när det gäller någon, vars underkännande kan ifrågasättas.

Under sådana förhållanden kan man ingalunda säga, att abiturientens öde — såsom den stora allmänheten ofta torde föreställa sig — beror på den korta kvart eller halvtimme, under vilken han muntligen examineras i ett ämne. Det är alldeles icke så, utan resultatet är i lika hög, ja i högre grad beroende på vad man av lärarna och föreliggande handlingar inhämtat rörande förhållandena förut.

Det står i författningen bland annat följande: »Finner censor, att lärjunge, som på grund av de honom av vederbörande lärare tilldelade vitsord eljest skolat godkännas, saknar de insikter och den mogenhet, som för examens godkännande äro erforderliga, åligger det honom att underkänna dennes prov.» Det är för det ändamålet, som censorerna äro till — för att det skall bli en likformig bedömning över hela riket och att fordringarna icke någonstädes skola sjunka. Det åligger alltså censorn i vissa fall att underkänna en abiturients prov. Kungl. Maj:t har nu i en mängd fall alltså tillrättats att ogilla, att censorn gjort vad som åligger honom. Det är onekligen mycket egendomligt. Jag kan icke finna annat, än att konstitutionsutskottets anmälan är till fullo befogad. Det är ganska orimligt att tänka sig, att det stora antalet klagomål skulle ha berott på, att det var den nya, betydligt underlättade studentexamen som nu undergicks. Såsom lättare borde den väl ha föranlett mindre och icke mer anledning till klagomål. Nej, det verkliga skälet var, att man året förut hade sett, att en kuggad abiturient förklarats godkänd av Kungl. Maj:t, ehuru han saknade tillfredsställande kunskaper i det enda språk, han hade med i studentexamen. När man hade sett, att detta lyckades, blev man uppmuntrad och trodde, att man hade en mera medlidsam ecklesiastikminister att göra med än de förutvarande. Detta var naturligtvis anledningen till de massor av besvär, som år 1932 inkommo, och inte alls det förhållandet, att det var en ny läroverksstadga; annars skulle denna väl ha inverkat även året förut, åtminstone i proportionell utsträckning, ty redan då hade man vid åtskilliga läroverk denna nya stadga i tillämpning.

Såsom en föregående ärad talare sade, är det förvisso i sin ordning, att även censorerna övervakas. Men detta bör ske i annan form. Det kan till sättas andra censorer, i fall de gamla överskridit sin befogenhet. För övrigt får jag säga, att jag tror, att censorerna mycket mera sällan ha anledning att förebrå sig, att de varit för stränga och underkänt sådana abiturienter, som varit förtjänta av godkännande, än att de släppt igenom mången ofantligt svag abiturient. Vad som i vår tid behöves är sannerligen icke att göra det ännu lättare i studentexamen än det redan är. Dess valör sjunker då ytterligare, och detta medför i sin tur, att vid framkomsten till universitetet eller vid inträde på andra banor i livet saknas de kunskaper, som man med skäl kan fordra att studenter böra ha. En sådan utveckling är intet kulturintresse. Man bör ej minska studentexamens värde eller överhuvud taget den kunskapsnivå, som bör krävas vid avgången från ett läroverk. Jag erinrar om vad nyss anfördes om det som uttalades, när skolkommissionen tillsattes, att lärjungarna borde vara *bättre* — och icke sämre — förberedda vid sitt utträde ur läroverken.

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.
(Forts.)

Herr **Johansson-Dahr**: Herr talman! Endast ett par korta repliker!

Herr Bergman har naturligtvis såsom censor fört censorernas talan, och hans anförande skall icke föranleda till någonting annat från min sida än en påminnelse, som jag redan förut gjort, att jag i utskottet ställde mig från början just på den ståndpunkten, att Kungl. Maj:t i fråga om studentexamen borde fatta samma beslut, som Kungl. Maj:t år 1829 fattade beträffande universitetsexamina. Men den ståndpunkten rönt stark gensaga från utskottets sida, och det var egentligen därför, som jag reserverade mig. Jag har nämligen den uppfattningen, att studentexamen lika litet som en universitetsexamen bör provas av Kungl. Maj:t. Men om man i likhet med utskottet vill, att Kungl. Maj:t skall behandla dylika ärenden, då bör man ej söka inskränka denna behandling till en blott formell granskning. För övrigt visar denna diskussion framför allt, vilka vitt skilda uppfattningar, som göra sig gällande i dessa frågor.

Nyss förklarade herr Sandegård för sin del, att han fann Kungl. Maj:ts åtgärd åtminstone i vissa fall fullt motiverad och således befogad. Samma uppfattning uttalades inom utskottet. Man vill, att Kungl. Maj:t skall fortfarande pröva sådana ansökningar, men man vill begränsa Kungl. Maj:ts befogenhet till att avse blott formella synpunkter, och till och med när Kungl. Maj:t begränsar sig härtill gör man anmärkning.

Till hovrättsrådet Ekman vill jag säga, att han sökte göra gällande, att Kungl. Maj:t, d. v. s. statsrådet, hade skjutit skolöverstyrelsen åt sidan och lyssnat till privata rådgivare. Men statsrådet har ju dock hört skolöverstyrelsen beträffande samtliga ansökningar, och då Kungl. Maj:t beträffande 19 ansökningar följt skolöverstyrelsen, får man väl i alla fall inte säga, att Kungl. Maj:t lämnat skolöverstyrelsens mening utan avseende. — Då hovrättsrådet Ekman vidare sade, att detta verkligen är en principfråga, får jag säga, att man här kanske är inne på en strid blott om ord. Mig synes det dock, att när man hävdar den principen, att Kungl. Maj:t alltjämt skall utöva ifrågavarande praxis, och vänt sig endast mot det sätt, varpå Kungl. Maj:t i ett visst fall tillämpat densamma, så har man icke att göra med en principfråga utan allena med en fråga om tillämpning av en princip. Herr Ekman yttrade vidare, att det var viktigt, att censorernas mening blir gällande, då de åtminstone i allmänhet äro universitetsprofessorer, och då det gäller en examen till universiteten. Men riksdagen har framhållit, att vid studentexamen bör hänsyn tagas till det förhållandet, att alla studenter nu för tiden visst inte gå till universiteten, utan många förbereda sig i stället för praktiska levnadsbanor. Man får inte undra på om den akademiska synpunkten, såsom herr Sandegård erinrat, rönt gensägelse från läroverkslärarnas sida, då censorerna stundom syntts tillämpa den på ett ensidigt sätt.

Här har som sagt, herr talman, många olika uppfattningar gjort sig gällande, men för min del måste jag hävda den meningen, att då man vill, att Kungl. Maj:t alltjämt skall utöva ifrågavarande prövning, och Kungl. Maj:t i förevarande fall omsorgsfullt handlagt ärendet, så skall man inte klandra, om Kungl. Maj:t icke kommit till just det resultat, som man kanske hade velat.

Herr **Pauli**: Herr talman! Till vad som nu förekommit skall jag endast be att få tillägga ett par ord. Det förefaller mig, som om den praxis, som det ifrågavarande f. d. statsrådet varit på väg att inleda, skulle leda hela frågan om studentexamen och censorernas befogenhet på avvägar.

Herr Johansson-Dahr sade, att man inte borde förmäna Kungl. Maj:t eller

Ang. Kungl. Maj:ts beslut om godkännande av vissa studentexamina.

(Forts.)

vederbörande statsråd att underkasta frågan en omsorgsfull prövning och sedan fullfölja resultatet av denna prövning genom ett godkännande av en förut i studentexamen underkänd lärjunge. Det är dock alldeles tydligt, att utskottet har rätt, när det säger, att Kungl. Maj:ts prövning måste stanna vid en granskning av den formella sidan av saken. Statsrådet har icke samma möjligheter som censorerna att genom ett verkligt kontrollerande av abiturienternas prestationer fälla ett avgörande i frågan. Kungl. Maj:t kan endast bedöma dessa ärenden från — vad man skulle kunna kalla — papperssidan. Denna möjlighet till prövning av frågan bör man icke undandraga Kungl. Maj:t. Men att å andra sidan upphöja Kungl. Maj:t till ett slags övercensor anser jag liksom utskottet vara en oriktig och riskabel väg.

Herr Johansson-Dahr sade också, att censorerna alltför ensidigt taga hänsyn till universitetens krav. Jag vill då erinra herr Johansson-Dahr och andra, som ha samma uppfattning som han, att den nuvarande ecklesiastikministern just med hänsyn till, att det kan ligga någonting i en sådan uppfattning, vidtagit en viss nyrekrytering av censorerna efter delvis nya principiella linjer, en början till en nyorientering, som går ut på att söka få censorer även utanför de rena universitetsmännens krets.

För övrigt bör man väl se denna fråga på det sättet, att om man inte är nöjd med censorernas sätt att fungera såsom censorer, skall man ersätta dem med andra personer eller andra kategorier. Men så länge Kungl. Maj:t utser censorer och anförtror dem denna föga tacksamma, men mycket prövande och ansvarsfulla uppgift, bör Kungl. Maj:t också hålla sina censorer om ryggen och icke desavouera dem i en så vidsträckt omfattning, som här har skett.

Jag finner därför, herr talman, utskottets anmälan berättigad.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Vid memorialet funnos fogade åtskilliga reservationer, innefattande framställda anmärkningsyrkanden, vilka icke vunnit majoritet inom utskottet.

En av dessa reservationer, betecknad med nr V och avgiven av greve *Spens* samt herrar *Sundberg*, *Mellén*, *Sandström*, *Magnusson* i Tumhult, *Petersson* i Broaryd, *Holmström* och *Lundqvist* i Rotebro, behandlade Kungl. Maj:ts i protokoll över socialärenden den 14 oktober 1932 omfördälda beslut att dels med anledning av en av Malmö arbetarkommun och Malmö fackliga centralorganisation gjord framställning till arbetslöshetskommissionen för ny behandling återförvisa frågan om fastställande av grovarbetarlönen för Malmö, dels ock förklara, att kommissionen skulle hava att med beaktande av i statsrådsprotokollet anförda synpunkter skyndsamt till nytt övervägande företaga frågan om grovarbetarlönen jämväl inom vissa andra kommuner. I anledning av förevarande beslut hade reservanterna på anförda skäl inom utskottet yrkat anmärkning jämlikt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsrådet Möller.

Ang. föreskriven revision av vissa reservarbetslöner.

Med avseende härå yttrade nu

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är inte min avsikt att bryta mot en gammal praxis; men det är en reservation, om vilken jag önskar göra ett uttalande, vartill jag även fått herr talmannens medgivande. Denna reservation återfinnes på sid. 21 i utskottets memorial under nr V.

Ang. föreskriven revision av vissa reservarbetslöner. (Forts.)

Det förhåller sig nämligen på det sättet, att jag inom utskottet länge tvekat, om jag skulle biträda eller inte biträda reservationens anmärkningsyrkande. Jag delar fullkomligt i sak den uppfattning, som kommit till uttryck i reservationen, men jag har icke kunnat ansluta mig till reservanternas av det skälet, att jag anser ansvaret för de senare åtgärderna ligga hos den beslutande myndigheten, arbetslöshetskommissionen, under det att departementschefens s. k. ändrade direktiv i själva verket endast äro en *felaktig sammanställning* av riksdagens egna direktiv utan någon förbindande kraft för arbetslöshetskommissionen.

Det är av denna anledning, herr talman, som jag icke kunnat formellt biträda reservationen.

Ang. straffbestämmelserna för spritsmuggling m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin m. m.

Genom en den 10 mars 1933 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 188, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:tt föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin;
- 2) lag om fortsatt giltighet av lagen den 27 november 1925 (nr 463) om utsträckt tillämpning av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin;
- 3) lag angående vissa ändringar i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel;
- 4) lag om upphörande av gränstullrätt; samt
- 5) förordning om ändrad lydelse av 44 § 2 mom. förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr Ehrnberg: Herr talman! Jag har deltagit i utskottsbehandlingen av förevarande lagförslag, och då jag därvid icke låtit anteckna någon från utskottets utlåtande avvikande mening, kommer jag icke heller att framställa något yrkande, som går emot vad utskottet föreslagit.

Emellertid anser jag mig icke kunna eller böra underlåta att yttra några ord i anledning av den avfattning, som bestämmelserna om tullmålsdomstol erhållit uti lagförslaget rörande olovlig varuinförsel. Här har nu frångåtts den hittills gällande principen att, fränsett gränstullrätten i Norrbottens län, som för övrigt föreslås till indragning, rådhusrätt alltid skall vara tullmålsdomstol. Av hänsyn till de olägenheter, som ett fasthållande oförändrat vid denna princip skulle vålla de mindre städer, som kunna komma att fräntagas sin rådhusrätt, har till forumsparagrafen i sagda lag fogats ett nytt, så lydande tillägg: »Är i stad där tullkammare finnes ej rådhusrätt, må Konungen om särskilda omständigheter föranleda därtill förordna, att häradsrätt med tingsställe i staden skall vara tullmålsdomstol för staden och för ort, till vilken staden är närmare än annan stad, i vilken finnes tullmålsdomstol.»

Detta hänsynstagande till de mindre städerna och orten däromkring är värt allt erkännande, men som kammarens ledamöter torde hava beaktat, är möj-

Ang. straffbestämmelserna för spritsmuggling m. m. (Forts.)

ligheten för Kungl. Maj:ts bestämmanderätt att göra häradsrätt till tullmålsdomstol begränsad till bland annat att gälla häradsrätt med tingsställe i staden. Nödvändigheten eller ens önskvärdheten av en sådan begränsning har jag för min del svårt att förstå, och densamma skulle för en hel del städer utmed vårt lands långa kust och för närmaste orten omkring dessa kunna komma att medföra olägenheter utav avsevärd art, som måste undanröjas. För att taga ett konkret exempel, varmed ett förhållande alltid lättare belyses, skulle de nu föreslagna forumsbestämmelserna för den stad, som jag är ifrån och orten däromkring, hava den påföljd, att, därest vid stadens förenande med landsbygden i judiciellt avseende häradsrättens tingsställe flyttas till staden — vilket jag nu visserligen för min del hoppas — skulle Kungl. Maj:t kunna förordna, att häradsrätten bleve tullmålsdomstol för den ort, för vilken den indragna rådhusrätten tidigare varit det, varemot, därest häradsrättens tingsställe bleve kvar på den plats där det finnes, Kungl. Maj:t skulle vara förhindrad att göra samma häradsrätt till tullmålsdomstol.

Följden härav skulle bliva, att i mål av ifrågavarande beskaffenhet parter och vittnen och andra vederbörande skola i de flesta fall nödgas fara genom den plats, där häradsrätten har sitt tingsställe, till en stad i ett annat län för att möta upp vid denna stads rådhusrätt. Detta måste ju för envar framstå såsom en ren orimlighet och något liknande kan mycket väl låta tänka sig annorstädes i landet.

När jag det oaktat avhållit mig från att bringa under riksdagens avgörande ett ändringsförslag i forumsbestämmelserna, gående ut på att kunna förebygga dylika orimligheter, beror det bland annat därpå, att ifrågavarande forumsbestämmelser hava större räckvidd än till det nu behandlade lagförslaget. Till dessa bestämmelser hänvisas uti en och annan ytterligare kungörelse och förordning, och i någon författning finnas intagna forumsbestämmelser av enahanda innehåll som de hittills för varuinförsellagen gällande. I sjölagen finnas även bestämmelser om forum för sjöförklaringar och sjörättsmål, vilkas bibehållande skulle kunna bliva till avsevärt men för sjöfartsnäringsen. Det synes mig önskvärt att i ett sammanhang överbäges, vilka förändringar i de av mig nu antydda avseenden lämpligen böra vidtagas, varvid till utgångspunkt för ett sådant utredningsarbete bör tagas, att häradsrätten om möjligt helt och fullt bör kunna övertaga hela den domstolsbehörighet, som tidigare tillkommit den rådhusrätt, som, om jag så må uttrycka mig, uppgått i häradsrätten.

Jag håller för min del före, att det bör vara statsmakterna angeläget att snarast söka undanröja så många som möjligt av de olägenheter, vilka onekligen uppkomma för de städer, som avhändas sin rådhusrätt; och bör det kunna antagas, att lagstiftningsåtgärder i sådant syfte kunna komma att göra de mindre städerna mera beredvilliga att godvilligt avstå från den egna jurisdiktionen.

Jag tror mig kunna hos herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet våga påräkna förståelse för den tankeriktning, jag tillåtit mig giva uttryck för, och dristar mig därför att till herr statsrådet rikta en enträgen, vördsam vädjan, att herr statsrådet måtte till välvilligt överbäggande upptaga frågan om en sådan ändrad lagstiftning, som jag förut antytt, eller att den häradsrätt, till vilken en stad blir i judiciellt avseende ansluten, göres behörig att pröva alla sådana mål, som den indragna rådhusrätten varit behörig att behandla.

Jag har, herr förste vice talman, intet yrkande att framställa.

Häri instämde herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*.

Ang. straffbestämmelserna för spritsmuggling m. m. (Forts.)

Herr **Sandström**: Herr talman! Jag ber att få instämma i det uttalande, som gjorts av den siste ärade talaren, och vill med ytterligare ett par exempel bestyrka riktigheten av vad han anfört.

I Norrbottens län finnas två rådhusrättsstäder, nämligen Luleå och Piteå. Rådhusrätten i den senare staden är enligt de principbeslut, som beträffande rättegångsreformen fattades av riksdagen år 1931, dömd att försvinna. Enligt det nu föreliggande av herr Ehrnberg berörda lagförslaget skulle, efter det rådhusrätten i Piteå upphört, de smuglingsmål, som nu gå till rådhusrätten i Piteå, komma att överflyttas, *icke* till den närmaste landsdomstolen, nämligen Piteå och Älvsby tingslags häradsrätt, utan till närmaste rådhusrätt eller rådhusrätten i Luleå. Nämnda häradsrätt har nämligen icke sitt tingsställe i Piteå stad utan i Öjebyn, som emellertid icke är belägen på längre avstånd än 6 kilometer från Piteå stad, under det att väglängden mellan Piteå och Luleå utgör ej mindre än 6¹/₂ mil.

I Västerbottens län finnas blott två städer, nämligen Umeå och Skellefteå, båda försedda med rådhusrätt. Enligt förenämnda, av riksdagen fattade principbeslut är också rådhusrätten i Skellefteå numera dömd att försvinna. Närmaste landsdomstol är Skellefteå tingslags häradsrätt, som har sitt tingsställe beläget utanför staden men tätt intill dess gräns. Detta kommer att medföra, att insmuglingsmål från Skellefteåbygden, som för närvarande handläggas inför rådhusrätten i Skellefteå, komma att enligt det föreliggande förslaget i framtiden överflyttas till närmaste rådhusrätt och icke till Skellefteå tingslags häradsrätt, som är närmaste domstol. Närmaste rådhusrätt är den i Luleå, och den är belägen på ett avstånd av omkring 15 mil från Skellefteå.

Vad jag nu anfört synes enligt mitt förmenande ytterligare bestyrka de betänkligheter, som av den föregående ärade talaren anförts mot ett lagstadgande av den innebörd, varom här är fråga.

Jag har emellertid, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i den internationella nedrustningskonferensen samt i en blivande ekonomisk världskonferens, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkan: den
nr 30, i anledning av väckt motion om höjning av tullen å vissa fajans- och porslinsvaror; samt
nr 31, i anledning av väckt motion om ändring av tullen å hattar.

Vad utskottet i dessa betänkan: den hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter jämte en i ämnet väckt motion.

Ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter.

I detta betänkande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 143 samt med avslag å motionen I: 256 av herr Björnsson,

1) i fråga om de till den inrikes posttjänsten hörande avgifterna — med förklarande att riksdagen fortfarande vill utöva sin rätt att ensam besluta rörande befodringsavgifter i egentlig mening, assurans-, rekommendations-, postanvisnings-, postförskotts- och inkasseringsavgifter, avgifter för lösenförsändelser, avgifter för postabonnemang å tidningar ävensom avgifter i postgironörelsen — bemyndiga Kungl. Maj:t att intill utgången av år 1937 i övrigt besluta i fråga om hithörande avgifter;

dock att, därest under berörda tidrymd skulle uppkomma en eller annan ny avgift, som ej vore att hänföra till någon nu befintlig kategori och beträffande vilken rimligtvis kunde uppstå tvekan, huruvida densamma vore av beskaffenhet att böra av Kungl. Maj:t ensam bestämmas, vederbörlig framställning skulle till riksdagen avlätas; samt

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att fortfarande under nyssnämnda tid besluta beträffande de till den utrikes posttrafiken hörande avgifterna.

I herr *Björnssons* berörda motion hade hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 143 måtte

dels i fråga om de till den inrikes posttjänsten hörande avgifterna — med förklarande att riksdagen fortfarande vill utöva sin rätt att ensam besluta rörande befodringsavgifter för brev och brevkort samt för korsband, ävensom avgifter för postabonnemang å tidningar — bemyndiga Kungl. Maj:t att intill utgången av år 1937 i övrigt besluta i fråga om hithörande avgifter;

dock att, därest under berörda tidrymd skulle uppkomma en eller annan ny avgift, som ej vore att hänföra till någon nu befintlig kategori och beträffande vilken rimligtvis kunde uppstå tvekan, huruvida densamma vore av beskaffenhet att böra av Kungl. Maj:t ensam bestämmas, vederbörlig framställning skulle till riksdagen avlätas;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att fortfarande under nyssnämnda tid besluta beträffande de till den utrikes posttrafiken hörande avgifterna.

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herrar *Björnsson*, *Åström*, *Wahlmark*, *Östergren*, *Werner* i Hultsfred, *Anderson* i Norrköping och *Eklund* yrkat bifall till motionen I: 256 av herr Björnsson.

Herr Björnsson: Herr talman! För någon tid sedan hade riksdagen att behandla ett vilande grundlagsförslag, som åsyftade att ge Kungl. Maj:t rätt att ensam bestämma angående alla taxor för postverket. Detta grundlagsförslag blev av riksdagen icke bifallet. Man anförde därvid som motiv för avslag, dels att postavgifterna av konstitutionella och historiska skäl vore att betrakta som en bevillning och därför borde ligga under riksdagens bestämmanderätt och dels å andra sidan, att vissa av postavgifterna hade så stor betydelse för budgeten, att det skulle stå i strid mot våra allmänna parlamentariska principer, om riksdagen skulle avhända sig rätten att ensam bestämma över dem. För mig voro dessa praktiska budgetära skäl avgörande. Det är särskilt två avgifter, som ha stor betydelse för budgeten, nämligen brevportot och portot för tidningsförsändelser.

Sedan grundlagsförslaget blivit av riksdagen förkastat, har Kungl. Maj:t i en proposition hemställt om bemyndigande för Kungl. Maj:t att bestämma

Ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter. (Forts.)

angående vissa avgifter, som sedan länge ha bestämts av Kungl. Maj:t efter bemyndigande av riksdagen, i regel för en fyraårsperiod. De väsentligaste av dessa avgifter äro avgifterna för utrikespoströrelsen.

Då det efter min uppfattning kan anföras mycket goda skäl för att postverket bör ha all rimlig rörelsefrihet i sin taxepolitik, eftersom det bör skötas som ett affärsdrivande verk, har jag funnit det vara angeläget, att man sökte vidga postverkets och Kungl. Maj:ts rörelsefrihet i avseende på taxorna så långt som det är möjligt, utan att riksdagens inflytande över budgeten däri-genom trädess för nära. I sådant syfte har jag väckt en motion, vars innebörd praktiskt taget är den, att riksdagen borde förbehålla sig bestämmanderätten endast över avgifter för brev och brevkort samt för försändelser av tidningar och som följd därav för korsband. Bevillningsutskottets majoritet har icke ansett sig böra gå med härpå. Läser man motiveringen, finner man emellertid, att avlagsyrkandet icke är motiverat med så särskilt stor entusiasm. Man säger, att utskottet har funnit det tveksamt, huruvida det vore skäl att nu gå längre än Kungl. Maj:t har föreslagit och att det system, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag, inte är behäftat med så värst kännbara olägenheter. Jag skulle vilja rubricera denna motivering som ett utslag av en konservatism, som naturligtvis kan göra anspråk på att vara sund men som dock enligt min uppfattning är onödigt försiktig.

Jag skall också be att få erinra om, att under behandlingen av detta ärende har bevillningsutskottet inhämtat generalpoststyrelsens utlåtande. Generalpoststyrelsen har förordat bifall till motionen. I samband med det yttrande, som generalpoststyrelsen därvid har avgivit, har bevillningsutskottet fått upplysning om ett rätt uppseendeväckande förhållande. I bevillningsutskottets betänkande på sid. 7 återgives en bilaga till generalpoststyrelsens utlåtande, i vilken en landsortsredaktör meddelar, att järnvägsstyrelsen har sänkt frakten för ilgodsförsändelser av tidningar till 17 kronor för 100 kg vid transporter från Stockholm till en hel mängd orter så avlägsna som Umeå och så närbelägna som låt mig säga Borås. Järnvägsstyrelsen har alltså infört ett enhetsporto för ilgodsförsändelser, då det gäller tidningar, och detta enhetsporto är satt till 13 öre per kg, vilket råkar vara jämnt ett öre lägre än det porto, som postverket har för motsvarande försändelser. Bevillningsutskottet har således fått uppmärksamheten fäst på det underliga förhållandet, att det råder en konkurrens mellan järnvägsstyrelsen och generalpoststyrelsen, där järnvägsstyrelsen är bromsad endast av Kungl. Maj:t, medan däremot poststyrelsen är bromsad först av Kungl. Maj:t och sedan av riksdagen. Den upplysning, som vi därmed fingo, var för mig en ytterligare anledning att vidhålla det yrkande jag hade gjort i min motion.

Under återropande av vad jag nu anført, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. framställda reservationen till utskottets betänkande.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Kammaren torde ju erinra sig, att frågan om att överflytta bestämmelserna om postavgifterna från riksdagen till Kungl. Maj:t har varit före vid föregående riksdag, då det beslutades, att en sådan reform skulle ske. Men den grundlagsändring, som var erforderlig för att den skulle genomföras, föll ju vid detta års riksdag, varför vi stå på samma standpunkt som vi ha stått på tidigare. Nu har Kungl. Maj:t begärt och föreslagit, att samma ordning som förut varit rådande, nämligen att en del av befogenheterna överflyttades från riksdagen till Kungl. Maj:t, skulle tillämpas även i fortsättningen. Den senaste ärade talaren har i sin

Ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa post-avgifter. (Forts.)

egenskap av motionär föreslagit, att bemyndigandet skulle något vidgas. Han ansåg, att vi i utskottet varit något konservativa, då vi icke velat gå med på en sådan utvidgning. Jag får lov att säga, att jag för min del egentligen var ganska böjd för att godkänna den grundlagsändring, som förelåg till behandling i början av denna riksdag, men när nu riksdagen har intagit den ställningen, att det skall förbli som det varit, tycker jag inte, att det är skäl att vidtaga någon rubbning i förhållandena. Men herr Björnsson har också iakttagit en viss konservatism, ty han har icke velat gå så långt, som generalpoststyrelsen har föreslagit och begärt, utan han har även visat en viss återhållsamhet och icke vågat överläta åt Kungl. Maj:t att bestämma även korsbandsavgifterna och avgifterna för tidningsförsändelser och vill, att dessa fortfarande skola fastställas av riksdagen.

Jag tror, att denna fråga i sak icke har så stor betydelse. Den konkurrens mellan statens järnvägar och posten, som fått ett uttryck i deras prissättning, har ju utskottet fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på, och jag förmodar, att det finns möjligheter att tillse, att det inte blir något oriktigt förfarande de olika affärsdrivande verken emellan utan att de få försöka på bästa möjliga sätt samarbeta. Under förhoppning om att så skall ske anser jag, att det kan vara klokast att denna gång stanna vid vad Kungl. Maj:t har begärt, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Jag tror, herr talman, att den siste ärade talaren något har missförstått det beslut, som riksdagen fattade, då den avlog det vilande grundlagsförslaget. Jag tror icke, att man har rätt att tolka det så, att riksdagen önskade att *allt* skulle förbli sådant det gammalt och fornt varit hade, utan jag tror snarare, att riksdagen menade, att man icke borde taga bort en *grundlagsbestämmelse*, som sade, att vissa avgifter hade bevillnings karakter. Men det gamla förhållandet innebar ju, att riksdagen trots denna regel, som fortfarande kvarstår, likväl medgav en viss begränsning i dess tillämpning. Att man låter denna begränsning sträcka sig ännu längre, så att allt mindre och mindre skall avgöras direkt av riksdagen, är något som fullt överensstämmer med gammal praxis och ordning.

Härtill kommer, att när det gäller en sådan statsinkomst, som grundlagsenligt av gammalt har bevillnings natur, synes det naturliga vara, att det är riksdagen, som tager *initiativ till en utvidgning* av Kungl. Maj:ts befogenheter, och icke Kungl. Maj:t som begär att få en sådan. Under den debatt, som fördes i grundlagsfrågan, förelågo sådana upplysningar, att man, såsom den förste ärade talaren i dag framhöll, måste hålla på statsregleringssynpunkterna, budgetsynpunkterna, när man vände sig emot *grundlagsförslaget*. Men det fanns även andra synpunkter, som kunde förtjäna allt beaktande, och jag tror, att motionären i det förslag han framställt lyckats ovanligt bra att på ett förnuftigt sätt begränsa riksdagens beslutanderätt.

Herr talman! Då denna fråga bör vara föremål för riksdagens initiativ och då alla skäl, som talade för grundlagsändringen, tala för *just denna begränsning* men begränsningen *icke drabbas av de skäl, som funnos emot grundlagsändringen*, tillåter jag mig yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *von Heland*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet

Ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter. (Forts.)

i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björnsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr förste vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 47.

*Ang. upp-
handlingen av
lantbruks-
produkter för
statens behov.*

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 69, i anledning av väckt motion om ändrade bestämmelser rörande upphandling för statens behov av lantbruksprodukter.

I en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 13, av herr *Gabrielsson*, hade anhållits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att sådana bestämmelser måtte utfärdas, att vid upphandling för statens behov av lantbruksprodukter uppköpen skulle ske under hand från producenterna eller av dessa bildade organisationer och till priser, som i orten vore gällande, eller, om varan skulle anskaffas från annan ort, med tillägg av fraktkostnaderna, samt att om uppgörelse om skäligt pris icke kunde träffas först därefter anbud i vanlig ordning skulle införas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen I: 13 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Gabrielsson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen, med anledning av motionen I: 13, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att bestämmelser angående upphandling för statens behov av lantbruksprodukter måtte, i anslutning till vad utskottet i det av reservanten föreslagna utlåtandet anfört, utfärdas, i tillämpliga delar efter samma grunder, som av Kungl. Maj:t föreskrivits beträffande upphandling av inhemskt vedbränsle.

Ang. upphandlingen av lantbruksprodukter för statens behov. (Forts.)

Herr **Gabrielsson**: Herr talman! Efter den välvilliga motivering, som utskottet givit motionen, kunde det kanske ha varit lämpligast att vara nöjd med vad utskottet anfört, men med anledning av de förhållanden, som nu råda i här ifrågakvarande avseende, har jag i alla fall ansett mig böra säga några ord.

Det var meningen, när riksdagen skrev till Kungl. Maj:t och anhöll att få en ändring till stånd med avseende på bestämmelserna om upphandling av lantbruksprodukter, att man skulle följa den bestämmelse, som skulle komma att utfärdas av Kungl. Maj:t, nämligen att upphandlingen skulle ske under hand av producenterna. Det gjordes emellertid ett tillägg i den så utfärdade kungl. kungörelsen, nämligen att priset inte fick överstiga, vad som vid upphandling i vanlig ordning förekommer. Detta har nu lett därhän, att upphandlingsmyndigheterna ansett sig i allmänhet böra infordra anbud även när det gäller upphandling av lantbruksprodukter. Sedan har bestämmelsen tillämpats på det sättet, att producenterna blivit tillfrågade, om de ville taga det lägsta avgivna anbudet.

Utskottet har själv ansett, att detta är en ordning som inte är lämplig, den »synes knappast tillfredsställande», säger utskottet. Men sedan förklarar utskottets majoritet, att ifrågakvarande bestämmelser egentligen endast tagits på försök för en tid av tre år, och att av denna tid ännu inte gått fullt två år. Emellertid förhåller det sig ju så, att denna försökstid utgår redan den 1 juli nästkommande år, och innan dess har inte riksdagen kunnat taga någon ståndpunkt till frågan. Därför hade det nu, enligt min uppfattning, varit synnerligen angeläget, att riksdagen sagt ifrån hur den vill ha det. Det råder på detta område för närvarande, till följd av tillämpningen av bestämmelserna, rent kaos. Den ena myndigheten tillämpar bestämmelserna på ett sätt, den andra myndigheten på ett annat sätt. Medicinalstyrelsen förklarar, att i stort sett har det haft goda verkningar att man köpt av producenterna direkt, arméförvaltningens intendentsdepartement däremot anser, att bestämmelserna äro sådana, att de snarast böra upphävas. Under sådana förhållanden hade det naturligtvis varit av vikt, att riksdagen sagt sin mening.

Nu gör jordbruksutskottets majoritet visserligen gällande, att Kungl. Maj:t lär ha möjlighet att i mån av behov verkställa nödiga ändringar. Jag hoppas, att Kungl. Maj:t också skall vidtaga nödiga ändringar, i all synnerhet som det nuvarande Kungl. Maj:t, såsom jag åberopat i min reservation, helt nyligen, eller så sent som den 17 februari i år, utfärdat en ny bestämmelse angående ökad användning av inhemskt vedbränsle vid upphandling för statens behov och däri föreskrivit, att »där så lämpligen kan ske, skall i första rummet infordras anbud under hand från producenter eller försäljningsorganisationer, som äro bildade av producenter».

Det var ursprungligen meningen, att man även beträffande upphandling av lantbruksprodukter skulle förfara på det sättet, att man skulle infordra anbud i första hand från producenterna själva. Jag har velat, att denna bestämmelse skulle få ett tydligt uttryck, och har därför i min reservation yrkat, »att riksdagen, med anledning av motionen I:13, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att bestämmelser angående upphandling för statens behov av lantbruksprodukter måtte, i anslutning till vad utskottet anfört, utfärdas, i tillämpliga delar efter samma grunder, som av Kungl. Maj:t föreskrivits beträffande upphandling av inhemskt vedbränsle.»

Då jag emellertid tror, att man inte skulle vinna någonting, om riksdagen nu skulle gå till en röstning och avslå motionen, skall jag inte göra något yrkande. Jag hemställer emellertid att få göra den framställningen till jordbruksministern, att han måtte följa denna fråga med uppmärksamhet och se till, att vi vinna rättelse med avseende på de missförhållanden, som råda.

Ang. upphandlingen av lantbruksprodukter för statens behov. (Forts.)

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Jag är villig att medge, att de skäl, herr Gabrielsson anförde såväl i sin motion som här i debatten, äga sitt berättigande. Jag har för min del också vid ett tillfälle varit inställd på att inom utskottet tillstyrka bifall till motionen. Att jag emellertid inte kommit att göra detta är beroende på den motivering, som utskottet anförde till stöd för sitt yrkande. Utskottet erinrar nämligen först om, att före år 1931 förelåg så gott som ingen erfarenhet på detta område. Genom de bestämmelser, som infördes sistnämnda år, hade åsyftats att öppna en möjlighet till undersökning av systemet med upphandling under hand, och bestämmelserna härom äro tills vidare gällande under en försökstid av tre år, som utgår först den 1 juli 1934. Utskottet menar, att då ännu inte fullt två år av denna försöksperiod gått till ända, skulle man i avbidan på ytterligare erfarenhet av de nu gällande bestämmelsernas tillämpning icke för närvarande påyrka utfärdande av nya föreskrifter i ämnet, »allrahelst», säger utskottet, »som det lär vara möjligt för Kungl. Maj:t att i mån av behov verkställa nödiga ändringar». Jag tar mig friheten att särskilt understryka denna sista sats, att »det lär vara möjligt för Kungl. Maj:t att i mån av behov verkställa nödiga ändringar».

Medan jag nu har ordet skall jag, herr talman, be att få begagna tillfället att till regeringen och främst då till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra samma vördsamma vädjan, som vid ärendets behandling här i kammaren i fjol gjordes av en ärad kammarledamot, nämligen herr von Heland. Denna vädjan gick ut på, att regeringen snarast möjligt måtte i enlighet med intendentsdepartementets skrivelse föreskriva, »att producent eller producentsammanslutning, som vill komma i åtnjutande av här ifrågavarande fördelar i leveranshänseende, skall samtidigt med ingivande av anbud jämväl avlämna intyg från vederbörligt hushållningssällskap, att anbudsgivaren är att anse som producent eller av producent bildad försäljningsorganisation samt att anbudsgivaren anses äga möjlighet att av egen produktion fullgöra den erbjudna leveransen».

Det är ju ett faktum, vad herr Gabrielsson anförde i sin reservation, att det föreligger vissa misshälligheter på detta område. Men jag vill, som sagt, uttala den förhoppningen, att den nuvarande jordbruksministern skall se till, att förhållandena bli rättade.

Herr Gabrielsson har ju inte här framställt något yrkande om bifall till sin reservation. Jag anhåller likväl, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Förodrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av väckt motion om anordnande av en särskild för fiskare avsedd försäkring av redskap mot skada för olycksfall under fiske; samt

nr 71, i anledning av väckt motion angående åtgärder till understöd i visst avseende åt ägare och brukare av små och medelstora jordbruksfastigheter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. arrendeavgiften för kronoegendomen Götala.

Förodrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 72, i anledning av väckta motioner om nedsättning i arrendeavgiften för kronoegendomen Götala i Skaraborgs län m. m.

Ang. arrendeavgiften för kronoegendomen Götala. (Forts.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 20, av herr *Johansson, Johan*, och herr *Svenson, Ernst*, samt II: 36 av herr *Bengtsson* i Kullen och herr *Johanson* i Hallagården, hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja nedsättning i arrendeavgiften för kronoegendomen 1 $\frac{9}{32}$ mantal Götala i Skaraborgs län från och med år 1932 till det för utarrendering under perioden 1917—1937 den 29 oktober 1915 uppskattade beloppet 3,375 kronor eller att, om denna hemställan icke kunde beviljas, riksdagen då måtte lämna tillstånd till ny uppskattning av arrendet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 20 och II: 36 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Johansson, Johan**: Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande, har jag jämte några andra ledamöter väckt en motion till riksdagen om lindring i arrendevillkoren för arrendatorn av en kronodomän Götala nere i Skaraborgs län. Utskottet har avslagit denna motion med hänvisning till Kungl. Maj:ts kungörelse av den 10 mars innevarande år.

Då bestämmelserna i denna kungörelse icke synas utgöra något hinder för arrendatorn att göra en framställning om arrendelindring, så synes det syfte, som motionärerna avsett, ha vunnits genom denna kungörelse. När motionärerna väckte motionen var denna kungörelse icke utgiven, och följaktligen hade vi ingen kännedom om de nu rådande bestämmelserna.

Då saken alltså kan ordnas på den väg, som utskottet här angivit, vill jag för min del icke göra något annat uttalande, än att den prövande myndighet, som eventuellt kommer att få en framställning från denne arrendator under övervägande, måtte taga skälig hänsyn till de nu rådande konjunkturerna och avpassa de hårda arrendevillkor, som nu åvila denna kronoegendom, efter vad som är skäligt och billigt.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av väckta motioner om införande av standardfrakt å färsk makrill;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om utrotande av berberis å viss mark ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från Borgholms kungsladugård i Kalmar län.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående elektrifiering av banorna Göteborg—Malmö och Ängelholm—Hälsingborg;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnader för utredning rörande omarbetning av aktiebolagslagstiftningen; samt

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anstånd för Norrbottens landsting samt Gällivare och Jukkasjärvi kommuner ävensom Kiruna municipalsamhälle med återbetalning till kronan av erlagda utskylder.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 6, angående regleringen för budgetåret 1933/1934 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av viss Svenska Tändsticks Aktiebolagets stämpelskuld;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av viss del av det allmänna arvsfonden tillfallna arvet efter komministern Carl Axel Herman Hallonlöf;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för borgmästaren Oscar Dahlbäck m. fl. från viss dem i egenskap av magistratsledamöter ådömd ersättningsskyldighet till kronan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 61, i anledning av väckt motion om befrielse för förre mästerlotsen K. Roos från skyldigheten att till statsverket inleverera viss lotsningsersättning; samt

nr 62, i anledning av väckt motion angående utredning i syfte att statstjänstemännens löner måtte i högre grad än för närvarande göras beroende av prisen å jordbrukets produkter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.43 e. m.

In fidem
Eric Carlén.

Fredagen den 28 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 22 och den 25 innevarande månad.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 6 och 58—62.

Herr *Bergström* väckte en motion, nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 170, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin m. m.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till fraktlindring för kalk jämte i ämnet väckta motioner;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställning om anslag till befrämjande i allmänhet av nötboskapsaveln; samt

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts under nionde huvudtiteln gjorda framställning angående det under titel allmänt anslag till hushållningssällskapen uppförda ordinarie anslaget.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.07 e. m.

In fidem
Eric Carlén.
